ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ԽՄԲԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յունիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։ Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Домъ Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ“ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

խնդրվում է այն բաժանորդներից, որոնք վճարել են բաժանորդագնի կէս մասը, շտապել ուղարկել երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպեսզի թերթի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ:

ԿԱՐՃԱՏԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

I

Վերանորոգված Թիւրքիայի ղեկավար գործիչները չը կարողացան ամուր և հաստատ խաղաղութիւն ներշնչել երկրին և ժողովրդին։

Հանգիստ չեն ոչ մահմեդական և ոչ քրիստոնեայ տարրերը։

Արաբիան չէ հաշտվում իր վիճակի հետ և շարունակում է մնալ իր մէջ դժգոհութեան խմորումներ, որոնք կարող են ճակատագրական անակնկալներ առաջ բերել օսմանների իշխանութեան համար։

Ալբանիան, որ միշտ համարվել էր մահմեդական ուժեղ պատնէշներից մէկը շրջակայ պետութիւնների և ազգերի յաւակնութիւնների դէմ, այսօր ոտքի է կանգնել ամեն համարձակութեամբ և, ձուլելով երկրի բոլոր տարրերը, բարձրացրել է ինքնավարութեան դրօշակ։

Նոյնպիսի տրամադրութիւն թագնըված է և դրուզների սրտերում, որոնք անցեալում արտայայտել են իրանց հակաթիւրքական զգացմունքները և սպառում են յարմար րոպէին՝ խօսելու սպառնական լեզուով։

Միթէ նոյնը չեն քիւրդերը։ Նրանք մէկ զինակից էին վերջին երկու երեք տասնամեակներում թիւրքերի հետ, բայց միշտ էլ խորթ են նայել Պոլսի չափազանց կենտրոնացնող և բռնի ոյժի դէմ։ Նրանք նոյնպէս կարող են հիասթափեցնել թիւրքերին, ինչպէս այդ արին արաբները, դրուզները և ալբանները։

Անհասկանալի՝ աւելի ծանր է եղել Թիւրքիայում քրիստոնեաների դրութիւնը։ Եւ օսմանեան պետութեան վերջին մի դարի պատմութիւնը, որ նկարագրում է Թիւրքիայի արտաքին ընդհարումները և ներքին քայքայումները, սովոր է ընդգծել, որ Թիւրքիայի գլխաւոր դժբաղդութիւնը և ճակատագրական դրութիւնը հետևանք են այն հալածող քաղաքականութեան, որը նա գործադրել է քրիստոնեաների վերաբերութեամբ։

Երբ երեք տարի առաջ օսմանեան կառավարութիւնը սահմանադրութիւն տուեց իր երկրին, քրիստոնեաները անկեղծ ոգևորութեամբ ողջունեցին նոր կարգի հաստատվելը, յուսալով որ նրանց համար ապահովված կը լինեն ազատ զարգացման պայմանները և չեն ծագի անախորժ շփումներ և թիւրիմացութիւններ։

Սակայն փաստերը այդպէս չեն վըկայում։ Երիտասարդ-թիւրքերը, մի քանի մեղրալուսնական բարձրագոչ պատգամախօսութիւններից յետոյ, նորից շեղվեցին դէպի այն հին ճանապարհը, որ այնքան աղէտներ էր բերել Թիւրքիային։

Նրանք սկսեցին մշակել սահմանափակման ծրագիրներ զանազան ազգութիւնների կրթական և հասարակական գործերի վերաբերութեամբ։ Թէ յոյները, թէ հայերը և թէ բուլղարները բողոքեցին այդ սահմանափակումների դէմ։ Սակայն թիւրք կառավարութիւնը ըստ երևոյթին ամենևին չէ զգաստացել և իր ծրագիրները դէն չէ շպրտել։

Եւ ահա իբրև հետևանք այդպիսի անհեթեթ և կարճատես քաղաքականութեան, մենք տեսնում ենք, որ թիւրք կառավարութեան երեք խոշոր քրիստոնէական տարրերը—յոյները, հայերը և բուլղարները—ընդհանուր համաձայնութիւն են կայացրել պաշտպանելու իրանց իրաւունքները եռանդուն կերպով և լսելի անել տալու իրանց պահանջը ձայնը թիւրք պետական գործիչներին։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 յունիսի

Վիեննա.—Ռէյխսրատի ընտրութիւններին տեղի ունեցան կուսակցութիւնների ընդհարումներ։ Քսաներորդ ընտրողական քաղաքամասում ամբոխը յարձակվեց ոստիկանութեան վրա, բայց ցրվեց սառը զէնքի ոյժից։ Չորս ոստիկաններ և չորս ցուցարարներ վիրաւորվեցին։ Բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալվեցին։

«Ցէյտը» հաղորդում է, որ գահաժառանգ (?) կայսրի մօտ ընդունվելու ժամանակ մատնանշեց, թէ Աւստրիան անհրաժեշտօրէն արտայայտվելու է Ալբանիայի դէպքերի առիթով։ Միևնոյն հայեացքը նա պաշտպանեց Էրենտալի մօտ։ Իբրև հետևանք եղան պաշտօնական յայտարարութիւնները Թիւրքիայի գործողութիւնների առիթով։

Երէկվայ ընտրութիւնները առաջ բերին մեծ հիասթափութիւն։ Քրիստոնէական սօցիալիստները, որոնք համարվում են Վիեննայում ամենաուժեղ կուսակցութիւնը, 400,000 ձայնից ստացան սոսկ 118,000։ 1908 թ. ընտրութիւններին նրանք ունէին բոլոր ձայների կէսը։ Ոչ մի աչքի ընկնող լիդեր չէ ընտրվել։ Անհամեմատ աչքի ընկնող կուսակցական գործիչ Բէլօգլավէկը սևացաւ։ Գլխաւոր պարագլուխներ Հեսէմանը, պրինց Լիխտենշտէյնը, առևտրի մինիստր Վէյսկիրխները, պալատի նախագահ Պատտայը պէտք է ենթարկվեն կրկնաքուէարկութեան։ Առաջադիմական-գերմանացիների մէջ և հրէական բանակում ցնծութիւն է։ «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէն» յեղաշրջում է նախատեսում Աւստրիայի տնտեսական կեանքի մէջ։ Լիբերալ մամուլը առաջադիմութիւն է աւետում, որին արգելք է լինում կղերական ղեկավար կուսակցութիւնը։

Պարիզ.—Եկաւ սերբիական գահաժառանգը և երեք օր յետոյ կը մեկնէ Լոնդոն։

Կրիւպպին բացատրեց, որ արշաւանքը դէպի Ֆեզ ցանկացան մտնել, արտասահմանեան գաղութները և հիւպատոսները, առանձնապէս անգլիականը և գերմանականը։ Սպանիայի ներկայ գործողութիւնների նկատմամբ մինիստրը հրաժարվեց խօսել և յայտնեց, թէ ելքը լաւ կը լինի։

Հաւասը հերքում է Մօնիսի հրաժարվելու մտադրութեան տեղեկութիւնը։ Մօնիսի և միւս մինիստրների միջև տարաձայնութիւններ չը կան։

Էլկասարից հաղորդում են, որ մեծ յուզմունք է տիրում այն պատճառով, որ սպանացիները գերեզմանատանը սկսել են բանակատեղի շինել։

Կրիւպպիի բացատրութիւններից յետոյ, սենատն ընդունեց հերթական գործերին անցնելու բանաձև, որով և վստահութիւն է յայտնվում կառավարութեան յայտարարութիւններին։

Սենատում Ժէնտվրը հարց է տալիս Մարոկկոյում կատարվող գործողութիւնների մասին և կշտամբում է կառավարութեանը, որ արգելք եղաւ Տուատէի զօրամասին գնալ դէպի Տուզզա, որով կը խափանվէր Լարրաշում տեղի ունեցած միջադէպը։ Կրիւպպին բացատրում է, որ տակտիկայի և գործնականութեան տեսակէտներից աւելի յարմար էր գնալ Շաւույա շրջանով։ Կրիւպպին Ֆէզում ձեռնարկած միջամտութիւնը գտնում է անհրաժեշտ, մանաւանդ որ հանուր քաղաքակիրթ աշխարհը հաւանեց այդ. պէտք է յարգել ալժեզիրասեան որոշումը Մարոկկոյի ամբողջութիւնը և սուլթանի գերիշխանութիւնը պահպանելու մասին։ Կրիւպպին ասում է. «Մենք կը ստեղծենք շերիֆեան զօրաբանակ, կը շարունակենք բարենորոգումները, կը կազմակերպենք ոստիկանութիւնը, կը հետևենք բաց դռների քաղաքականութեան։ Մուլայէն կը հեռացնէ զօրքերը, երբ կը պատժէ գաւէր ցեղին և այդպիսով մենք կը կատարենք մեր լօյալ պարտականութիւնը» (ծափահարութիւն)։

Բրիւսել.—Կաբինէտը կազմվեց. մինիստր-նախագահն է Դէբրոկվիլը։

Ամստերդամ.—Գործադուլին միացան վեց նաւերի նաւաստիները։ Նաւատէրերը բանուորներ վարձեցին արտասահմանում։

Լիւբլիանա.—Կղերականները չը կարողացան յաղթել սլովենների լիբերալ կուսակցութեան։ Կրկնաքուէարկութիւնից յետոյ երկու կուսակցութիւնների փոխադարձ ոյժերը մնացին միևնոյնը։

Պեկին.—Չինական պաշտօնական օրգանը փքում է ռուսների Մանջուրիայում ձեռք առած միջոցները, որոնք իբր թէ խախտում են օտարազգիների իրաւունքներն և առևտրի ազատութիւնը։ Իսկապէս մի քանի թիւրքահայերի և յոյների կրպակների մօտ, որոնք հարբեցնում են գինուորներին և ազգաբնակութեան և ծածուկ օղի են վաճառում, դրված է ոստիկանութիւն, որը թոյլ չէ տալիս մտնել այդ կրպակները ռուս գնողներին։

Պրագա.—Ռէյխսռատի ընտրութիւններին բաւական աջողութիւն ունեցան դաշնակից երիտասարդ չեխերը և ազգային սօցիալիստները։ Պարտութիւն կրեցին ռէալիստները և չեխական պետական իրաւունքի կողմնակիցները։ Սօցիալ-դեմօկրատները քիչ աջողութիւն ունեցան։

ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 յունիսի

Մոսկվա.—Օդագնացութեան երրորդ օրն է։ Վասիլեվը վերցրեց առաջին մրցանակը երկար թռչելու համար, և երկրորդ մրցանակը—բարձր թռչելու համար. Եֆիմօվը մրցանակ առաւ վառօդային պահեստը պայթեցնելու համար, առանց մրցակիցներ ունենալու։ Կամպօ-Սցիպիօն ջարդեց երկու գործիք։ Ուղիղ նշան դնելու համար մրցանակ ստացաւ Գաբէր-Վլինսկին։

Վիտէրբօ.—Հռոմից Տուրին թռչելիս օդագնաց Ֆրէյը ընկաւ և Ջիմինօ լեռան վրա գտնվեց անզգայ վիճակում, կոտրված ձեռքերով ու ոտներով։ Գործիքը ջարդված է։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
1 յունիսի

Կ. Պօլիս.—Պատերազմական գործողութիւնները ալբանացի դէմ ժամանակաւորապէս դադարեցված են։ Տուրգուտ փաշան մի թռուցիկով լիակատար ամնիստիա է յայտարարում զէնքերը չը խլելով՝ հնազանդվելու դէպքում։ Տասը օրվայ մէջ ալբաններին առաջարկվում է յայտնել իրանց պահանջները։ Ուրբաթ օրը սպասվում է, որ սուլթանը հանդիսաւորութեամբ ամնիստիա տայ Կոսօվայի դաշտում սավորական աղօթքից յետոյ, որը կարդալու է ինքը սուլթանը իբրև գերագոյն իմամ։

Հռոմ.—Թիւրքաց դեսպանը յայտնեց արտաքին գործերի մինիստրին օսմանեան կառավարութեան կողմից, որ սուլթանը ամնիստիա և դրամական նուէրներ է տուել Ալբանիայի ամենաաղքատ ազգաբնակութեան։

Ստեֆանիին հաղորդում են Կ. Պօլսից. «Իտալական դեսպանը մայիսի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔԻ (ՕՐԳԱՆԻԶՄ) ԻՆՔՆԱԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆԲՆԱԿԱՆ ՄԱՀ

(Դասախօսութիւն Մեչնիկովի)

Աստրախանի բազմաթիւ հասարակական, կրթական և այլ հաստատութիւնների ու հիմնարկութիւնների ողջոյնի ճառերից յետոյ, խլացուցիչ ծափերի տարափի տակ, ամբիոն է բարձրանում Մեչնիկովը։ Ձեր առաջ կանգնած է մի ծերուկ (67 տարեկան), բայց ծերուկ մինչև առաջին խօսքը։ Հէնց որ սկսեց խօսել, այդ ծերուկը արդէն փոխվում է մի վառվռուն երիտասարդի, և դուք, վերացված՝ նրա ոգևորված մտքերի հոսանքով, ակամայ, մտքով տեղափոխվում էք մի իդէալական աշխարհ... Արդեօք Բելլիամի դօկտորը չէ՞ այս ծերուկը, որ ժամանակից մի 100—150 տարի առաջ արձանացել է ձեր դիմաց և իր համարձակ ու խիզախ ձեռքերով յետ-յետ է քաշում ապագայի վարագոյրի մի ծայրը և դիւթական հորիզոններ է ցուցադրում ձեր մտաւոր աչքերի առաջ...

* * *

«Պարոններ, հէնց էս գլխից զգուշացնում եմ ձեզ, որ ես զուրկ եմ հռետորական տաղանդից. առաջ էլ, ասենք, այդ արհեստով չեմ փայլել, իսկ այժմ աւելի ես պիտի խամացած լինեմ, արտասահմանում երկար ապրելուս պատճառով, ուստի խնդրում եմ ձեզ, իմ դասախօսութեան մէջ փնտռեցէք միայն բովանդակութիւն և ոչ հռետորիկա։

«Շատ բնական կը լինէր, պարոններ, որ դասախօսութեանս նիւթ ընտրէի ժանտախտը և թոքախտը, քանի որ այդ հիւանդութիւնները հետազօտելու համար ենք այստեղ եկել, բայց որովհետև հետազօտութիւնները դեռ ես նոր ենք սկսել, ուստի ես յարմար համարեցի մեր կազմուածքի ինքնաթունաւորման մասին խօսել, մի ուղիղ գաղափար տալ ձեզ այդ մասին, քանի որ լրագիրները շատ անգամ ծուռ ու մուռ, չափազանցացրած գրութիւններ են տալիս իմ աշխատութիւնների մասին։

«Ժանտախտը ձեզ չէ սպառնում, չը նայելով որ մի քանի անգամ արդէն բռնկվել է հէնց ձեզանից շատ մօտիկ վայրերում։ Ժանտախտը (նոյնպէս խօլերան և ուրիշ տարափոխիկ հիւանդութիւնները) առատ հունձ է անում միայն անկուլտուրական երկիրներում, ուր նրա հետ կռուելու եղանակի հետ ծանօթ չեն։ Ցիշեցէք նորերս Մանջուրիայում նրա գործած ահռելի կոտորածը չինական անկուլտուր ժողովրդի մէջ և ընդհակառակը նրա չափազանց սահմանափակ վարակումը եւրոպացիների շրջանում։ Մի քանի ռուս բժիշկների և ուսանողների վարակումը պիտի վերագրել դէպի պատուաստումն ունեցած հաւատով, որ չարդարացաւ սակայն։

«Ուրեմն դուք բաւականաչափ ապահով կարող էք համարել ձեզ ժանտախտի վերաբերմամբ։

Ժանտախտից ու խօլերայից շատ աւելի ահռելին կայ. այդ թոքախտն է։ Պարոններ, թոքախտի վարակումից ոչ ոք մեզանից ապահովված չէ, ո՛չ ոք. ժանտախտը, խօլերան, տիֆը, դիֆտերիտը (որի դէմ այժմ այնքան աջող մաքառում են), այդ տարափոխիկ հիւանդութիւնները համեմատաբար շատ քիչ տոկոս զոհեր են կորզում մեզանից, իսկ թոքախտը—բոլոր մեռնողներից 7-ից մէկը—աւելի քան 14%։ Սակայն վերջերումս նոյն գիտութիւնը և կուլտուրան մեզ բաւականաչափ միջոցներ են մատակարարում այդ ահռելի հիւանդութեան դէմ էլ մաքառելու, մանաւանդ նրա սկզբնական շրջաններում։ Բայց որքան էլ զարհուրելի լինէր թոքախտը և բազմաթիւ՝ նրա կորզած զոհերը, նրանից էլ աւելի անհամեմատ մեծ պատուհաս է ծանրանում մարդկութեան վրա. դա մեր կազմուածքի ինքնաթունաւորումն է, մեր վաղաժամ ծերութիւնն է ու անբնական մահը։ Գրեթէ չը կայ մի մարդ աշխարհիս երեսին, որ իր բնական մահով մեռնէր. գրեթէ անխտիր բոլորն էլ մեռնում են՝ վաղ թէ ուշ ենթարկվելով այդ անողոք հիւանդութեանը։ Եւ ոչ միայն մարդիկ, այլ և կենդանիներից շատ շատերը ենթակայ են այս հիւանդութեանը։

«Ձեզ բոլորիդ լաւ յայտնի մայիսեան բզէզը ազատ է այս հիւանդութիւնից. նա մեռնում է խաղաղ, իբր կատարեալ բնական մահով, իբր սերային պտոյտները գործելուց յետոյ։ Աշխարհումս ոչ մի մարդ չը կայ, որ մայիսեան բզէզի նման կատարելապէս իր բնական մահով մեռնէր։ Գիտութեան իդէալը պիտի լինի ստեղծել մարդու համար մի այնպիսի առողջական դրութիւն, որ նրա կեանքը անցնի առանց հիւանդութիւնների և նրա վախճանը լինի կատարելապէս բնական, ինչպէս մայիսեան բզէզինն է։

«Ի՞նչն է մեր օրգանիզմի ինքնաթունաւորման պատճառը։

«Մեր օրգանիզմը կամ կազմուածքը կարող է թունաւորվել զանազան պատճառներով։ Ամենից առաջ նա թունաւորվում է այն փոխական, կպչող հիւանդութիւնով, որը չի ընդունված անուանել հասարակութեան մէջ, և յետոյ սպիրտային խմիչքներով, ծխախոտով և այլևայլ ու զանազան տեսակ թունաւոր բաղադրութիւններով, որոնք այս կամ այն եղանակով մտնում են մեր մարմնի մէջ դրսից կամ արտադրվում են զանազան հիւանդութիւնների միկրօբներից մեր մէջ։ Այս ու այն եղանակով հաւաքված թոյնը պարբերաբար ու շարունակաբար թունաւորում է մեր արիւնատար խողովակների և անօթների կազմը, կարծրացնում է նրանց, զրկում է նրանց իրանց սովորական առաձգականութիւնից. մեր արիւնատար անօթները հիւանդանում են արտերիօս-սկլերօզով, որը և իր կողմից առաջացնում է մեր ներքին նուրբ գործարանների սկլերօզ (սիրտ, երիկամունք և այլն), որ վաղաժամ ծերութեան և անբնական մահվան պատճառն է դառնում։

«Եթէ մի օր մենք իսպառ չը հիւանդանայինք յիշեալ հիւանդութիւնով և դադարէինք սպիրտային խմիչների, ծխախոտի գործածութիւնից, մենք պիտի ազատվէինք արդեօք վաղաժամ ծերութիւնից ու անբնական մահից։ Ո՛չ երբէք. կենդանիները դրանցից միանգամայն ազատ են. օրինակ՝ շունը, ձին և այլն. և չը նայելով իրանց համեմատական կարճ կեանքին, ենթակայ են նոյնպէս այդ հիւանդութեանը. բանն այն է, որ վերոյիշեալ պատճառները մեր թունաւորման, այսպէս ասած, երկրորդական պատճառներն են, իսկ գլխաւոր պատճառը այն է, որ մեր օրգանիզմը ինքն է իր համար թոյն պատրաստում և այդ թոյնով թունաւորվում։

«Մեր մարսողական գործարանների, գլխաւորապէս մեր լայն աղիքների մէջ բոյն են դրել միլիօններով ու միլիարդներով շատ զանազան տեսակ բակտերիաներ, որոնց թէ անունների և թէ զանազան սատիճանի վնասակարութեան մասին ես չանց կանեմ, որովհետև նրանք աւելի մասնագիտական բնոյթ ունեն. մեզ համար կարևորն այն է, որ ծանօթանանք նրանց գոյութեան փաստի և գործունէութեան հետ։ Մեր թըշնամին ուրեմն մեր ներսումն է բոյն դրել։ Այդ բակտերիաները իրանց համար շատ նպաստաւոր տեղ են բռնել մեր մարմնի մէջ։ Լայն աղիքներում մնացած կերակրի մասնիկները փտում ու նեխվում են, պարարտ հող պատրաստելով նրանց համար։ Ահա այս բակտերիաները պատրաստում են թոյն, որ շատ նման է կարբօլկային, որ ծծվելով մեր մարմնի մէջ՝ առաջ է բերում երակների կարծրութիւն և ներքին գործարանների սկլերօզ, իսկ սա էլ՝ իր կողմից առաջացնում է վաղաժամ ծերութիւն և անբնական մահ։ Ի հարկէ մարդու վրա փորձ չենք կատարել, բայց կատարված փորձերը ճըշան և նոյնպէս կապիկների վրա՝ դրականապէս ապացուցանում են մեր ասածների անհերքելի ճշմարտութիւնը։

27-ին արտաքին գործերի մինիստրի հետ խօսակցելիս բարեկամական խորհուրդ տուեց օսմանեան կառավարութեան, որպէսզի սուլթանի ճանապարհորդութիւնը առիթ ծառայէ բարձրագոյն ողորմածութիւն ցոյց տալու և քաղաքականապէս ալբանների հետ հաշտվելու համար: Րիֆատ փաշան պատասխանեց, որ հաստատ յոյս ունի, թէ սուլթանը մօտիկ ապագայում այնպիսի ընդարձակ ամնիստիա կը տայ, որ կը մտցնէ հանդստութիւն:

—

Սան-Նիկօլօ-դի-Մէդուա. — Գործակալութեանս թղթակիցը հասաւ ս. Նիկողայոսի նաւահանգիստը: Ամեն ինչ հանգիստ է: Լուրերին նայած, միրիդիտները դիրք են բռնել Ալէսիօյի մօտերը: Վօեանա գետի միւս ափը թիւրքերի ձեռքին է, որոնք արգելք են լինում ալբաններին զէնք փոխադրելու: Անընդհատ գալիս են թիւրքական նաւեր մթերքներով ու զէնքերով:

ՊՈՆՏՈՍԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԻ

—

Սամսոն, 27/9 յունիս

Խօլերան քաղաքիս մէջ մայիս 15/28-ին մէկէն ի մէկ զգալի կերպով նշմարուեցաւ, շատ մը զոհեր հնձելով:

Օրական միջին հաշուով 20 դէպք և 20 մահ կը պատահի:

Մինչև օրս ոչ մի նաւ քաղաքէս պօստ չէր առներ: Վերջերս կեդրոնէն եկած հրահանգներու համաձայն սկսան շոգենաւերը պօստը առնել, ծրարները լաւ մը հականեխելէ վերջ:

Քաղաքապետութիւնը և կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած են համաճարակին առաջքը առնելու համար: Հիւանդութեան պատճառը քաղաքիս գետի ջուրէն ըլլալ կը կարծուի: Կասկած կայ, որ գետը վարակուած ըլլայ շոգեկառքի ճամբան աշխատող գործաւորներէ, որոնցմէ մեծ թիւով օտար տեղերէ Սամսոն եկան:

Զոհերը առհասարակ աղքատ դասակարգէն են:

Կըսեն թէ շուտով քարանթին պիտի հաստատուի*): Խօլերայի ընթացքի մասին կը գրեմ առանձին: Օ. Հէքիմեան

*) Արդէն հաստատվել է: Խմբ.

ՍԱԼԱՐ-ՈՒԴ-ԴՕՎԼԷԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

(Մեր սեփական թղթակցից)

—

Մայիսի 15-ին արքայազն Սալար-ուդ-Դօվլէն Սախկըզ քաղաքից հասել է Փէյզուլա-բէկի կալուածքը և իջևանել Արաբլու գիւղում:

Մայիսի 16-ին Սալար-ուդ-Դօվլէն թէ Սօուջ-Բուլաղ քաղաքում և թէ շրջակայքում գտնվող քիւրդ Մուքրի և Դէհբօքրի բոլոր կալուածատէրերին հրամանագրեր է ուղարկել յատուկ անձնաւորութեանց միջոցով, հետևեալ բովանդակութեամբ. «Աստուծոյ կամքով նպատակ ունեմ շաբաթ օր՝ դէպի Մարաղա ճանապարհվելու. արդ՝ գրում եմ, որ ջոկմա օրվայ նամակից յետոյ ձեր ձիաւորները ձեր որդիներից մեկի հրամանատարութեամբ այստեղ ուղարկէք, որ սանի ժամանակ (զօրքն աչքի անցկացնելուց) տեսնեմ»: Իւրաքանչիւրին ուղղված հրամանագրի սկզբում գրված է անունն ու տիտղոսը:

Մայիսի 17-ին Սօվուջ-Բուլաղի հաքիմ Սարդար-Մուքրին իր մօրեղբայր Իզաթուլա-խան միրփանջին մի քանի այլ բարեկամների հետ ուղարկել է Արաբլու՝ Սալար-ուդ-Դօվլէի մօտ՝ իր հաւատարիմ հպատակութիւնը և արշաւանքի ժամանակ իր ձիաւորներով նրան օգնութեան գնալու խոստումն յայտնելու: Հաջի Մամադ աղա Իլխանին (Դէհբօքրիների ցեղապետը) Սալար-ուդ-Դօվլէի հրամանագիրը ներկայացնող Սուլէյման խան Սուլջայի-Դիվանին ասել է, որ արքայազնին յայտնէ, թէ ինքը բէկզադէ ցեղերի հետ մի տարի առաջ կուած լինելուն և այդ կուի ժամանակ երկու կողմից մարդկային զոհեր ունենալուն պատճառով, բէկզադէների հետ թշնամական յարաբերութեան մէջ են, և չը ցանկանալով նրանց հետ նոր ընդհարում ունենալ և խռովութիւններ առաջ բերել, իր միւս գիւղօրայքը թողնելով վերահաստատվել է Ակրիկաշ գիւղում, որը Սօվուջ-Բուլաղ քաղաքից 1½ մղոն հեռաւորութիւն ունի, որպէս զի հանգիստ լինի. քանի որ արքայազնի բանակը բէկզադէների կալուածքումն է և շրջապատված է բէկզադէ կալուածատէրերով, ինքը չէ կարող ձիաւորներ ղրկել նրանց մէջ: Այս առարկութիւններն անելով մերժել է Սալար-ուդ-Դօվլէին օգնութեան համար ձիաւորներ ուղարկել:

Մայիսի 18-ին Սալար-ուդ-Դօվլէն սէիդ Մուստաֆա Շարիֆ-Դիվանին երկրորդ անգամ Մարաղա է ուղարկում Սուջայ-ուդ-Դօվլէի (Մարաղայի դատաւորի) մօտ՝ նրան ասելու, որ իր առաջը դուրս գալու և իրան դիմադրելու նպատակը թողնէ և հանգիստ իր տեղը նստէ, երբ իր հեռագրահրամանը ստանայ, մի քանի հարիւր ձիաւոր Միանդաբ ուղարկէ, որ իրան առաջնորդեն դէպի Մարաղա. հակառակ դէպքում՝ սպառնում է քիւրդ աշիրաթներով տակն ու վրա անել Մարաղան: Սուջայ-ուդ-Դօվլէն թէ ինչ է պատասխանել, յայտնի չէ. միայն հեռագիրներով Թեհրան և Թաւրիզ է հաղորդել Սալար-ուդ-Դօվլէի առաջարկութիւնները, խնդրելով որ անմիջապէս իրան զօրք և ռազմամթերք հասցնեն, որովհետև իր ունեցած փոքր ուժով չէ կարող դիմադրել քիւրդ աշիրաթների արշաւանքին:

Մայիսի 19-ին, Սօվուջ-Բուլաղի դատաւոր Սարդար-Մուքրին իր մօրեղբօր Իզաթուլա-խանի միջոցով Սալար-ուդ-Դօվլէի երկրորդ նամակը ստանալուց յետոյ պատրաստութիւններ է տեսնում Սալար-ուդ-Դօվլէին օգնութեան ուղարկելու իր ձիաւորներին:

Նոյն օրը Սալար-ուդ-Դօվլէն յատուկ մարդով երկրորդ հրամանագիրն է ուղարկում Հաջի-Իլխանիին, սպառնալով որ եթէ իր ձիաւորներից մի մասը շուտով՝ իր որդիներից մէկի հրամանատարութեամբ՝ չուղարկէ իր մօտ, ստիպված կը լինի, հակառակ իր որոշման, առաջին անգամ Հաջի-Իլխանիին պատժելու: Նամակաբերն ասած է եղել, որ «քո մասնակցելու մերժման լուրը Սալար-ուդ-Դօվլէն ստանալուց՝ իր մօտ գտնված ցեղապետների հետ ժողով անելով որոշել է՝ թէ ով որ յանդգնի հաւատարիմ հպատակութիւնը և օգնութիւնը մերժել, պէտք է բռնի տարվի և գնդակահար անել տրվի». Նաև ասած են լինում, որ թիւրքաց կառավարութիւնը Սալար-ուդ-Դօվլէի ծրագրի իրագործման համար ամեն տեսակ խոստում արել է, նոյնիսկ ռուս-անգլիական կառավարութիւններն էս իրանց համակրութիւնն են տուել թիւրքաց այդ խնդրին: Թէև Հաջի-Իլխանին պատասխանել է՝ «ես համոզված եմ, որ ոչ մի պետութիւն Սալար-ուդ-Դօվլէի այս քայլն ու ընթացքը չի խրախուսի, և այդ լուրերը շինծու են. մեզ աքբատներիս այսպիսի խօսքերով ուզում են թակարդի մէջ գցեն», բայց այնուամենայնիւ Դէհբօքրի կալուածատէրերի հետ խորհրդակցելուց յետոյ յայտնում է թէ՝ «վերջնական պատասխանը մինչև երեք օր կը տամ». ապա ձիաւորներով նամակներ է ուղարկում իր բոլոր ազգական Դէհբօքրի աղաներին և հրաւիրում Ակրիկաշ գիւղը: Միրզա Ֆաթահ-ղաղին լսելով Հաջի Իլխանիի մերժումը՝ գնում է Ակրիկաշ՝ Իլխանիին համոզելու. Առհասարակ Միրզա Ֆաթահը բոլորին խորհուրդ է տալիս հպատակվել և օգնութեան գնալ Սալար-ուդ-Դօվլէին և ամսից աւելի է, որ ամեն տեղ պտտելով ի նպաստ նրա պրօպագանդա է անում:

Մայիսի 20-ին շէյխ-Ալի-խան Սուջա-Մամալիքը գիւղօրայքում եղած ձիաւորներին իր որդի Մամադ-Ալի խանի, եղբօր՝ Միրփաշա խանի և եղբօրորդի Մաջիդ խանի հրամանատարութեամբ ճանապարհեց Արաբլու Սալար-ուդ-Դօվլէի մօտ. միւս բոլոր բէկզադէ և խաւանին Մուքրի կալուածատէրերն էս ուրբաթ օրն իրանց ձիաւորները հետզհետէ ուղարկում են Սալար-ուդ-Դօվլէի բանակը:

Մայիսի 21-ին, շաբաթ օրը, Սալար-ուդ-Դօվլէն իր բանակի կէսը փոխադրեց Բահիմխան գիւղը: Ինչպէս ասում են, Բահիմխանը գիւղից հեռագիր է ուղարկել Միանդաբ, որ այնտեղից հեռագրեն Մարաղա Սուջա-ուդ-Դօվլէին, որ մայիսի 24-ին Միանդաբում պատրաստ լինի:

(Կը շարունակվի)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑ. XV ԿՕՆԳՐԷՍԻ ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԸ*)

X

Վենետիկ, 19 մայիսի

Հայերին, որ անկիւնումն էլ լինեն նրանք, քաջ ծանօթ է Վենետիկի անունը իր ս. Ղազար կղզու Մխիթարեան Միաբանութեան շնորհիւ: Սակայն հայ բանասէրներից, արուեստագէտներից համեմատաբար շատ և շատ քչերն են հրապուրվել Վենետիկով և այնտեղ որոնել իրանց համար գիտութեան ու արուեստի ճաճանչներ: Մինչդեռ հայ վաճառականութիւնը Եւրօպայի հետ յարաբերութիւն սկսել է Վենետիկով: Հայ վաճառականութեանը Վենետիկ մղողը՝ վերին աստիճանի հետաքրքրական է ստուգել՝ ս. Ղազարի Մխիթարեան միաբանութիւնն է եղել առիթ, դրդող, խորհրդատու, թէ այլ պարագաներ: Ցամենայն դէպս պէտք է ասեմ, որ ղարաբաղցի վաճառականներից 40—50-ական թուականներին երկար տարիներ ապրել են Վենետիկում և ապա անցել Լայպցիգ ու Կ. Պօլիս, Պարսկաստանի և Ռուսաստանի շուկաներին՝ այնտեղի արտադրութիւնները ներմուծելու, միաժամանակ արտահանել այստեղերից հում նիւթերը Եւրօպա:

Հայրս երկար տարիներ՝ 50-ական և 60-ական թուականներին ապրել է Վենետիկ, Լայպցիգ և Կ. Պօլիս: Վենետիկի և Կ. Պօլսի բոլոր հայ հրատարակութիւնները, առանց բացառութեան, հայրս ուղարկել է մի քանի օրինակ իւրաքանչիւրից մեր տան համար, իմ պապուս տան համար և Շուշու դպրոցին, գրադարանին: Մեր տանն ամենքը «օրագրայինները», մայրս, «օրագրայինները» կանայք, հօրաքոյրս՝ Հոմերոսը, Տելեմաքը և այլն համարեա անգիր գիտէին: Բայց կերկարի զլոյաց:

Ես էլ աչքս բանալով, առաջին գիրքը ունեցած, որ վերցրել եմ, այդ—Վենետիկի հրատարակութիւնն է եղել: Այտնեան հ. Ալիշան, հռչակված հայրենիքով, սիրտանց իր հոյակապ երկերով աւելի է մեզ նուիրական դարձրել Մխիթարեան գրական-գիտական կաճառը:

Առաջին անգամ, 1889 թ. ես այցելեցի ս. Ղազարի կղզին, և չը նայած որ հ. Ալիշան աշխոյժ և զուարթ առաջնորդում էր ինձ, Միաբանութեան հետ ծանօթացնելով, այնուամենայնիւ այն ժամանակ ս. Ղազարը չը թողեց ինձ վրա սպասածս մեծ տպաւորութիւնը, մինչդեռ Վիէննայի Միաբանները ես գտել էի աւելի փայլուն: Ժամանակին այսպէս էլ գրել եմ «Տարազում»: Անշուշտ պատճառն այն է եղել, որ իմ երևակայութեան մէջ ս. Ղազարը շատ է եղել հոյակապ և նրա բնակիչները գերմարդիկ: Իսկ վիէննացոց մասին աւելի համեստ կարծիքի էի: Վենետիկում հ. Ալիշանը, մեր նահապետը, իսկ Վիէննայում եւրօպացի հ. Այտընեանը: Առաջինը՝ հոգի և սիրտ, երկրորդը՝ միտք և արուեստ: Բայց Եւրօպայում իմ որոնածը միտքն ու արուեստն էր: Ահա պատճառը, որ ես աւելի հրապուրվեցի հ. Այտընեանով, նրա հնարած տպագրական նորաձև տառերով և աշխոյժ միաբանութիւնով, քան հ. Ալիշանով և իր լուրջ գիտնական միաբանութիւնով: Բայրոնի պալէյը, իտալական թագուհու յաճախ ս. Ղազար այցելելը, հայերէն սովորելը, նրանց հարուստ գրադարանը ինձ այն ժամանակ չը հրապուրեցին, չը նայած ամենաջերմ ընդունելութեան և հ. Ալիշանի սրբատաց գգուանքին:

*) Տես «Մշակ» № 116.

Այս անգամ ս. Ղազար ես այլ կերպ տեսայ, թէև չը կար այնտեղ Սեւանի բլբուլը:

Ուրբաթ առ. ժամը 6-ին հասայ Վենետիկ: Կայարանում պատգին, որ ժամուկէս պէտք է սպասեմ, մինչև շոգենաւը կը գայ և կը տանի ինձ ս. Ղազար:

Ի՞նչպէս, մի՞թէ գոնդօլով չը պիտի գնամ:

— Ոչ, յարմար է նաւով:

Բանից երևաց, որ օտօների, էլեքտրաքարշերի նման Վենետիկում այժմ նաւեր են բանում, որոնք յետ են մղում գոնդօլները, ինչպէս մեզ մօտ յաղթանակում է աւտօմօբիլը, ետև թողնելով ձիակառքերը: Բայց ես ժամուկէս երկաթուղու կայարանում չը նստեցի, այլ դուրս եկայ դէպի քաղաք, նստեցի գոնդօլ, պատուիրելով Grand Hôtel գնալ: Կէս ճանապարհին գոնդօլից անցայ երթևեկող նաւը մտայ, որ մի շարք կայարաններում բազմաթիւ կանգնելով, նորանոր անցորդներ ընդունելով, թողնելով կանգ առաւ ս. Ղազար կղզու դիմաց Grand Hôtel Lido-ի առաջ:

Բայց այստեղից ս. Ղազար դարձեալ բաւական ճանապարհ կար: Հիւրանոցից հեռախօսեցի Միաբանութեան հետ և սա սիրալիր հրաւիրեց ինձ սպասել, մինչև ինքը կը կարգադրէ: Եւ ահա ժամը 10-ի մօտերքը երկու հայ երիտասարդ վարդապետ, որոնցից մէկը «Բազմավէպի» խմբագիրը, եկան և ինձ տարան ս. Ղազար:

Մինչև նաւի գալը պտտեցինք հիւրանոցի շրջակայքը, բոլորովին նոր քաղաքամասը: Ծովը ցամաքեցրել են, ամբողջ մի մեծ թաղ նորանոր տներ կառուցել, այգիներ գցել, բացել ընդարձակ փողոցներ և, ինչ էք կարծում, էլի ինչ:

Կարող էք երևակայել:

Էլեքտրաքարշ. այո, էլեքտրաքարշ: Վենետիկ և էլեքտրաքարշ՝ ցամաքի վրա, իսկ ջրանցքներում գոնդօլները յետ մղող արագավազ նաւեր:

Ինձ ուղեկցող վարդապետները պատմեցին, որ Մարգարիտ թագուհին տարիներ առաջ իրանց էլ ընծայած է եղել կղզուն կից մի մեծ տարածութիւն, որ ցամաքացնեն և միացնեն վանքին, բայց ժամանակին օգտված չը լինելով՝ այժմ իրաւունքը խոչընդոտների է հանդիպում:

Վենետիկի Մխիթարեանները, ինչպէս գիտէք, վերջին տարիներս աւելի կենսունակ և բեղմնաւոր գործունէութիւն են սկսել: Այժմ բոլոր ընտիր պատկերները կախված են պատշաճ տեղերում: Ունեն ընդարձակ ընթերցարան: Մուզէյը, մատենադարանը, եկեղեցին, տպարանը այցելեցինք, կանխաւ հ. Ալիշանի շիրիմը համբուրելով:

Անկարելի եղաւ առանց ճաշելու հեռանալ այստեղից: Եւ թէև օրը պաս էր, ուրբաթ, ու հայր-սուրբերի սիրալիր առարկութիւններին, «որ ես հիւանդ եմ, ուստի պիտի միս ուտեմ, պաս չը պահեմ», ընդդիմախօսեցի, որ բոլորովին առողջ եմ և կը ցանկանայի իրանց հետ այսօր պաս պահել, այնուամենայնիւ չը կատարեցին խնդիրս:

Ճաշից յետոյ պտտեցինք բուրաստանը, ուր հ. Սարգսեանը քաղեց ինձ համար «հրեշտակի կուրծք» սպիտակ քնքոյշ բուրմունքով ծաղիկ: Միաբանութեան ներկայ անդամների ստորագրութեամբ յիշատակ ստացայ «Մխիթարեան Յոբելեան» գիրքը և մի քանի խօսք էլ ես անունիս հետ մակագրելով յիշատակ մատեանում, նորից դիտելով պատկերները (մի քանիսը և Այվազովսկիի), մուզէյը, մատենադարանը, հ. Անդրիկեանի («Բազմավէպի» խմբագիր) սիրալիր ուղեկցութեամբ նաև նստեցի և եկայ Ռաֆայէլ-Մուրադեան ապարանքը: Ուրիշ կերպ էլ անուանել անկարող եմ: Երևակայել անգամ չէի կարող այն, ինչ տեսայ: Այս դպրոցի միայն դահլիճը մէկ միլիոն արժէ: Ի՜նչպիսի քանդակներ, անդրիներ, նկարներ: Ի՞նչ հրաշք: Եւ քանի՜-քանի՜ հոյակապ տաճարներ, պալատներ են կառուցել հայերը Եւրօպայում. Լիվերնօյում, Ֆլօրանսում, այստեղ: Ձեզ դեռ շատ բան չը գրեցի, նոյն իսկ Հռոմի հայերի եկեղեցիների մասին:

Ռաֆայէլ-Մուրադեան ապարանքի նման շէնք հայերս չունենք. չեմ կարող և չեմ կամենում մի քանի տողով անգամ ասել այն, ինչ ես գտայ այստեղ: Տասնեակ էջեր քիչ պիտի լինեն այստեղի տպաւորութիւնս պատմելու: Հիւրասիրվեցի տեսչից շուրճով, լիկեօրով, թխուածքով և հրաժեշտս տուի:

Ս. Ղազարի և Ռաֆայէլ-Մուրադեան ապարանքի և բնակիչների մասին մի պատ օր կը պատմեմ:

Ուղեկցիս՝ հ. Անդրիկեանին շնորհա… լութիւնս յայտնելով, խնդրեցի վերադ… նալ ս. Ղազար և թողնել ինձ մի քանի… մենակ թափառելու Վենետիկում:

Եկայ նախ ս. Մարկոսի հրապարակը, … ժերի պալատը, որի ներքև և շուրջը … մագազիններ, կաֆէներ են: Ապա … վեցի մեծ ջրանցքի վրա Դեզդեմօնա… պարակը: Այստեղ է և այն տունը, … ապրել է Դեզդեմօնան և սրա … հրապարակի միւս ափին՝ Օտելլօն:

Ուղեկցողների մէջ ասված է, որ Դեզդ… նայի բնակարանը այժմեան Grand Hô… է. բայց ճիշդ չէ:

Դեզդեմօնայի տունը գնել է մի հա… անգլիացի՝ պ. Davies, որ կապած է G… Hôtel-ին: Այս հիւրանոցը չը խառ… Ղազար կղզու դիմաց հոյակապ և … բակի վրա նորակառոյց Grand Hôtel Li… հետ:

Դեզդեմօնայի հրապարակը ծուռ… ամենանեղ փողոցների վրա, հաշիւ մի … ռակուսի տարածութիւն է: Տունը … քարի, երկյարկանի, պատշգամբներ, … քանչիւրը հաշիւ մէկ ու կէս արշին … նութեամբ և երկու արշին երկարութ…

Օտելլօյի պալատը դիմաց, մէջտեղը … ջրանցքը: Այս պալատը Santa Maria salute կէս եկեղեցի, կէս հիւանդան… այժմ:

Արդէն մութն է. մի երկու անգամ էլ … հրաշալի պալատների առաջ նաւով պտ… և վերադարձայ երկաթուղու կայարան… Վաղն առաւօտ Միլան կը լինեմ:

Տ. Նալբանդ…

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՉԸ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑ…

—

Ախալցխայից մի թղթակցութիւն … դացի «Մշակի» մէջ «Ուսուցիչները … բարձու են ընտրում» վերնագրով:

Իմ կարծիքով՝ դպրոցական կանո… թեամբ ուսուցիչները չը պիտի … ցեն այն դպրոցների հոգաբարձական … բութիւններին, ուր իրանք պաշտօն են … րում:

Ինչպէս յայտնի է, 1909 թ. օգոստոսի … սում ի Տէր հանգուցեալ Մատթէոս Բ. … թողիկոսի հաւանութեամբ տեղակալ Գ… արքեպիսկոպոս «բացատրական մի … հանգ» հրատարակեց, որով պատուիրում … թեմ. առաջնորդներին՝ «ուշք դարձնել … յապաղ ձեռք առնելու այն բոլոր միջոց… րը և կարգադրութիւնները, որոնք ան… ժեշտ են տիրող օրէնքների և կանոն… գծած պարտադիր շաւղի մէջ պահելու … վարելու դպրոցական պատասխան… գործը՝ համեմատ օրինաց հաւաքածոյի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկ… ների հայրապետական նոյնիմաստ … դակների»:

Այդ բացատրական հրահանգով վերստ… կենդանութիւն և ոյժ են ստանում վե… փառ Կաթողիկոսների նոյնիմաստ կոնդ… ներով հաստատված այն կանոնները, … նոր, յատուկ յօդուածով չեն փոխված:

Իմ կարծիքով՝ այդպիսի կանոններից … հանգուցեալ Մակար կաթողիկոսի տու… «կանոնքի» 30-րդ յօդուածը, որ ասում … «Ուսուցիչք այնոցիկ ուսումնարանաց … րոց վասն ընտրին հոգաբարձուք, չու… իրաւունս ընտրող եւ ընտրելի հանդի… նալոյ ի ժողովս»:

Վերջին ծխական կանոնադրութեան … ես այս միտքը պահված է ընդհանուր … մամբ. «Այն ժողովականները, որոնք … անձնական շահ ունենն խորհրդածվելի… վճռվելիք խնդրում, կամ եթէ այդ խնդ… իրանց է վերաբերում... ժողովից հեռ… նում են» (յօդ. 36): Այս յօդուածի շար… նակութեան մէջ ասված է. «Ժողովականն… շահակից լինելը որոշում է ժողովը»: Բ… այս չէ վերաբերում և չէ կարող վերաբ… րել ուսուցիչների մասնակցութեանը հոգ… բարձական ընտրութեան մէջ, քանի … հայրապետական յատուկ կանոնով արգ… որոշված է ու բացատրված, որ այն դպ… րոցների ուսուցիչները, որոնց հա… ընտրվում են նոր հոգաբարձուներ, չուն… իրաւունք ընտրող և ընտրելի լինել… քանի որ այս կանոնը ոչ միայն փոխ… չէ, այլ և ամենապատիւ տեղակալի … ցատրական հրահանգով զօրացած է:

Ես չեմ քննում խնդրի լաւ թէ վա… արդար թէ անարդար լինելու հանգամանք… այլ միայն հանդէս եմ գնում այդ խնդ… մասին գոյութիւն ունեցող և, ըստ իս, … ոյժի ու զօրութեան մէջ մնացած դպրո… կան կանոնը: Մեսրոպ ա.-ք. Մելիք…

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ «ԿՈՒԼՏՈՒՐՏՐԷԳԵՐՆԵՐԸ»

—

Ընթերցողներին յայտնի է, որ … առաջ մեր երկիրը հիւր եկան մի … գերմանացի այցելուներ, որոնց մեր … բակութիւնը մեծ պատիւ տուեց և … կերպով հիւրընկալեց:

Բնական էր սպասել, որ քաղաքակի… երկրի այդ զաւակները, վերադառնալով … րանց երկիրը, պատշաճ կերպով կը խօսէ… մեր երկրի ու ժողովրդի մասին:

Բայց արի ու տես, որ կուլտուրտրէգ… րութեան յաւակնութիւնն ունեցող … պարոնները, վերադառնալով Գերմանիա… «Berliner Tageblatt» թերթում զետեղ…

«Գիտութիւնն այժմ նպատակ ունի այս կամ այն ճանապարհով հնարաւոր մինիմումի հասցնել մեր մէջ պատրաստվող թոյնը, որ և բաւականաչափ աջողվել է. ժամանակի ընթացքում յոյս կայ աւելի ևս դրական հետևանքների հասնելու: Այդ նպատակին գիտութիւնը ձգտում է հասնել երկու ճանապարհով. առաջին՝ սննդի որակով ու քանակով և երկրորդ՝ առանձնայատուկ միջոցներով:

«Երկու տարի սրանից առաջ Եասնայա-Պօլեանայումն էի:

Ինչպէս գիտէք, թէ Լեվ Նիկոլայեվիչը և թէ նրա շրջապատողներից շատերը կենդանիներին սպանելը ոճրագործութիւն համարելով՝ կերակրվում էին միայն բուսականութեամբ. խօսք եղաւ, թէ որքան է բուսական սնունդը համապատասխանում արդի գիտութեան պահանջներին: Այն ժամանակ ես դժուարացայ դրականապէս վերջնական մի բան ասել. փորձերը պակասում էին. այժմ հաստատ ապացուցված գիտնական փորձերի հիման վրա ես կարող եմ բոլորովին դրական բան ասել: Այս մտքով փորձեր է կատարվել շան և մեծ մկան վրա, որովհետև այդ կենդանիներին կարելի է ամեն տեսակ սննդական ռէժիմի ենթարկել: Կատարված փորձերը ցոյց տուին, որ թէ բացառիկ բուսեղէն և թէ մսեղէն կերակուրները անպայման աւելացնում են օրգանիզմի մէջ կարբօլեան թոյնի քանակութիւնը, իսկ ընդհակառակն՝ բուսեղէն և մսեղէն խառը սնունդը շատ զգալի կերպով պակասեցնում է այդ: Այստեղից ուրեմն պարզ է, որ բացառիկ բուսական սնունդը անպայման վնասակար է և կրկնակի վնասակար է այն մտքով ևս, որ այդ կերակուրները ուտվում են անհամեմատ աւելի շատ, ծանրաբեռնում են ստամոքսը, ստեղծելով թունածին բակտերիաների բազմանալու համար նպաստաւոր պայման:

«Աշխարհումս միայն զգացմունքներով չի կարելի առաջնորդվել. եթէ մեր կեանքի առողջ պահպանութեան համար հարկաւոր է ոչխար, հաւ և այլ կենդանի մորթել, մենք այդ պիտի անենք առանց խղճահարվելու*):

Մսի գործածութեան օրական քանակութիւնը պիտի ընդունել 120—150 գրամ. այս քանակութիւնը համապատասխանում է երկու փոքրիկ կօտլետի կամ հաւի երկու թևի: Շատ օգտակար է, որ այս քանակութիւնը միանգամից չընդունվի, այլ երկու անգամ: (Բուսական խառնուրդի քանակի մասին ոչինչ չասաց գիտնականը, միայն ընդհանուր խորհուրդ էր տալիս շաքարի մեծ բաղադրութեան բոյսերին առաւելութիւն տալ): Կաթ պիտի ընդունել մինիմում օրական ½ լիտր (1¼ ֆունտ): Պանիրը կաթի տեղ չի կարող բռնել, որովհետև պանրի մէջ շաքար չը կայ: Հէնց այդ է պատճառը, որ պանիրը աւելացնում է կարբօլեան թոյնի քանակութիւնը:

«Առանձնայատուկ միջոցը կայանում է նրանում, որ պիտի ներս ընդունել որոշեալ միկրօբներ, որոնք մեր ներսում եղած շաքարը պիտի թթուացնեն և այդպիսով արգելք պիտի լինեն թունածին բակտերիաների բազմանալուն: Որովհետև սովորական շաքարը մինչև մեր լայն աղիքները չէ հասնում, ծծվում է մարմնի մէջ, ուստի հարկաւոր է արմաւ գործածել, որի մէջ անհագին քանակութեամբ շաքար կայ. արմաւի մէջ եղած շաքարը հասնում է մինչև լայն աղիքները, որովհետև նա դանդաղ է պատվում բուսական վանդակներից: Արմաւի գործածութիւնից բնաւ չը պիտի վախենալ. Արաբիայի և Եգիպտոսի շատ կողմերում արմաւը գործ է ածվում իբրև հաց, օրական մինչև 4 ֆունտ, առանց ոչ մի վնասակար հետևանքի:

«Անցեալները մի անգլիացի պարոն ինձ գրում էր անգլերէն, այն էլ ոտանաւորով. «Պ. Մեչնիկով. դուք կռւում էք ծերութեան դէմ, ծերութիւնն էլ ձեր դէմ. ես լսել եմ, որ վերջերս ձեր մազերը բաւականին ճերմակել են. շատ հետաքրքրական է՝ թէ ձեզանից վերջնականապէս ո՛վ յաղթող կը հանդիսանայ. դուք ծերութեան դէմ թէ ծերութիւնը ձեր դէմ»: Պարզ է, որ ես աշխատում եմ գիտութեան համար, գիտութեան անունով, այլ ո՛չ երբէք ինձ համար: Մենք ծերերս արդէն թունաւորվել պրծել ենք. եթէ մի օր լիակատար գործնական հետևանքներ ստանանք, նրանք պիտի գործ դրվեն յօգուտ ձեզ, երիտասարդներ»:

* *

Գիտնականը վերջացրեց իր խօսքը, սկսեց ցած գալ ամբիոնից, և հազարաւոր բազմութեան խլացուցիչ ծափերը մի բոպէ կենդանացրին կիսախաւար սեմինարիայի համալսարանի… մասերը: Խ. Դամարեան

*) Յոյս ունենանք, որ մի օր էլ, նոյն այդ գիտութիւնը մեզ պիտի ազատէ անհրաժեշտ չարագործութիւնից: Խ. Դ.

[illegible]

ին։ Մի խօսքով՝ ամբողջ Կովկասի ներկայացուցիչները գլխներովս էին պտոյտ տալիս։ Ծովի ափին շամփուրի վրա եզներ էին խորովում։ Եզջիւրներ էին լցնում և անդադար դատարկում էին։ Սպասաւորում էին այն իշխանները, որոնց նկատմամբ յետոյ իշխանը մեզ հաւատացնում էր, թէ նրանք ամենն էլ գողեր են։ Մէկը նոյնիսկ ապացուցեց այդ։ Գերմանացիներից մէկից վերարկու գողացաւ»։ Թիֆլիսն էլ արժանացել է նրա «գովեստներին», որի մասին ասում է. «Այստեղ անասունն ու մարդը փողոցում հաւասար իրաւունքներով են օժտված։ Մենք չէինք զարմանայ, եթէ եզներն էլ 50 այլևայլ լեզուներով սկսէին բառաչել, որովհետև Կովկասում ճիշդ այդչափ ազգեր կան»։ Կարծեմ պարզ է այժմ, թէ ինչպէս են հատուցանում մեզ՝ մեր հիւրասիրութեան և սիրալիրութեան համար «կուլտուրտրէգեր» (sic) գերմանացիները։

Այս ցինիկ գրութեան առիթով իշխան Գիգօ Դիասամիձէի խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Թեմի» շաբաթաթերթը ասում է. «Միշտ այսպիսի հետևանք է ունենում չափազանցութեան հասցված հիւրասիրութիւնը։ Լօրէնց կոչված անկիրթ պարոնը չը խնայեց ոչ կառավարութեանը, ոչ էլ երկիրն ու նրա բնակիչներին և ամենին էլ բնորոշեց»։ Բայց մեր այն սովորութիւնը (աւելի շուտ՝ ի հարկէ մեր ներկայացուցիչների թեթեւութիւնը), որով մենք ամեն ինչ չափազանցութեան ենք հասցնում և չենք պահպանում մեր արժանապատւութիւնը, հանդիսանում է պատճառ, որ պէսզի Բիսմարկների, Բիւլօվների և Վիլհէլմների շովինիստական հոգով կրթված թերևս իրանց երկրում բոլորովին աննշան ինչ-որ գերմանացիներ մեզ ծաղրեն, անասունի բառաչանքի հետ համեմատեն մեր երկրի լեզուները, վիրաւորեն մեր ազգային զգացումները։ Կրկնում ենք, որ մեղաւորը մենք ինքներս ենք, որովհետև չափից դուրս «լաքէյութիւն» անել գիտենք իւրաքանչիւր եւրոպացի աւանտիւրիստի առաջ։ Մի քիչ ինքնասիրութեան և արժանապատուութեան զգացմունք է անհրաժեշտ»։

Ցար. Գասպարեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ծխ.-դպրոցի տարեկան ակտը

Մօզդօկ, 24 մայիսի

Կիրակի, ամսիս 22-ին, կայացաւ տեղիս հայոց եկեղեցական ծխական 6-ամեայ դասընթացքով դպրոցի տարեկան հանդիսաւոր ակտը, ներկայութեամբ երկսեռ խուռն բազմութեան, որ լցրել էր ուսումնարանի թատերական դահլիճը։

Հանդէսի նիւթն էին կազմում խմբական երգերը, ոտանաւորների արտասանութիւնը և տեղեկագրի ընթերցումը։ Երգեցիկ խումբը, բաղկացած միմիայն աշակերտուհիներից՝ ղեկավարութեամբ նոյն դպրոցի ուսուցիչ Պետրոս Յովհաննիսեանի, մեծ աջողութեամբ և ներդաշնակ կերպով երգեց մի շարք հայերէն և ռուսերէն եռաձայն և նոյնիսկ քառաձայն երգեր, որոնցից 1) «Սարերի վրով գնաց», 2) «Դուրս եկէք», «Արեգնազան» օպերետից, 3) «Շէն մնայ միշտ», 4) «Ноченька», 5) «Въ чистомъ полѣ» առանձնապէս լաւ կատարվեցին և հաճելի տպաւորութիւն թողին։

Առաջին անգամն էր, որ աշակերտական խումբը, շնորհիւ պարոնի ջանքերի, երգում էր բազմաձայն երգեր։ Լաւ էին և ոտանաւորները։

Ապա կարդացվեց տարեկան տեղեկագիրը, որից պարզվեց, որ դպրոցը ունի վեց դասարան, վերջին երկուսը՝ Ե—Զ.՝ միացած։ Ուշադրութեան արժանի է և այն հանգամանքը, որ դպրոցում վերացվել է աւագ-ուսուցչութիւնը և անցեալ տարվայ

[illegible]

Այդպիսի բարերարներից մէկը, տիկ. Եղիսաբէթ Մալխասեանը, հանգուցեալ Յուսիկ քահ. Վերդեանի խորհրդին, բաց է թողնում Քարհատ եկ. ծխ. դպրոցի համար՝ իր ամուսնու յիշատակին 6,000 ր. անձեռնմխելի մի գումար, որի տոկոսները անցնում են նոր բացվելիք դպրոցին։ Դպրոցը անա երրորդ տարին է, որ գոյութիւն ունի։ Առաջին երկու տարին դպրոցը չունէր սեփական շինութիւն։ Այդ գործի հոգատարութիւնը իր վրա վերցրեց հայր Վերդեանը և կարճ ժամանակամիջոցում կարողացաւ դպրոցի համար շէնք ձեռք բերել՝ գիւղացիների և ուրիշ մարդկանց նիւթական աջակցութեամբ։ Մի բան միայն ցաւալի է. այդ այն է, որ դառն քրտինքով վաստակված դպրոցի համար սխալմամբ հրաւիրվում է հիւանդ մի ուսուցիչ։

Թող այսուհետև մեր դպրոցների հոգաբարձուները զգոյշ լինեն ուսուցիչ ընտրելու գործում և աշխատեն խոյս տալ այդպիսի խոշոր սխալներից...

Փ.

Ի. Ի. ՄԵՉՆԻԿՈՎԸ ԱՍՏՐԱԽԱՆՈՒՄ

II*)

Աստրախան, 21 մայիսի

Հինգշաբթի օրը, ամսիս 19-ին, ցերեկվայ $3^1/_2$ ժամին Աստրախանի հայոց թեմական դպրոցի հոյակապ դահլիճում տեղի ունեցաւ ի պատիւ Մեչնիկօվի նշանակված հանդիսաւոր ժողովը։ Մինչև նշանակված ժամը դպրոցի ահագին դահլիճը լցվել էր ինտելիգենտ ժողովրդով՝ բժիշկներով, փաստաբաններով, ուսուցիչներով, ուսանողներով, տիկիններով, օրիորդներով և այլն, մինչև 1000 մարդ։ Դահլիճի հարաւային մասում ամբիոնի վրա դրված էր մի մեծ սեղան՝ ծածկված կանաչ մահուդով, իսկ նրա կողքին՝ ամբիոն ճառախօսների համար։ Առանձին սեղան էր դրված մամուլի ներկայացուցիչների համար։ Հրաւիրված և ներկայ էին իբրև պատուաւոր հիւրեր նահանգապետը, փոխ-նահանգապետը, թեմիս առաջնորդ՝ Մխիթար եպիսկոպոսը, ազնուականութեան պարագլուխը և ուրիշները։

Մօտաւորապէս ժամը 4-ին շնորհ բերեց պրոֆ. Մեչնիկօվը իր կնոջ հետ, ուղեկցութեամբ բժ. Ֆարմանեանի։ Հէնց որ ինքը Մեչնիկօվը և տիկինը բժ. Շրեդերի հետ թեւանցուկ երևացին դահլիճում՝ ամբողջ դահլիճը թնդաց ծափահարութիւններով։ Մեչնիկօվը համեստութեամբ հրաժարվում էր կենտրոնում՝ սեղանի առաջ իր համար պատրաստված բազկաթոռից և նստեց միայն երկար խնդրելուց յետոյ։

Բժ. Բրիւխանօվը յայտարարեց հանդիսաւոր ժողովը բացված և ինքը առաջինը բարձրացաւ ամբիոն և ողջունեց Մեչնիկօվին բժշկական ընկերութեան կողմից։ Երկրորդը խօսեց բժ. Ֆարմանեանը ատամնաբոյժների և ֆելդշերական դպրոցի կողմից։ Անասնաբուժական ընկերութեան կողմից խօսեց ինսպեկտոր Ֆեօդօրօվը, յայտնելով միևնոյն ժամանակ որ ընկերութիւնը մայիսի 12-ի իր արտակարգ նիստում ընտրել է Մեչնիկօվին պատուաւոր անդամ։ Գիւղատնտեսական ընկերութեան կողմից խօսեց—Զօլեանիկօվը։ Պետրօվսկի հնագիտական ընկերութեան և Աստրախանի հայերի կողմից ողջունեց՝ Կ. Սորոլեան, շեշտելով որ Աստրախանի հայերը չափազանց ուրախ են, որ նշանաւոր գիտնականին ընդունում են իրանց պատերի մէջ, իսկ Պետրօվսկի ընկերութեան կողմից յայտնեց նոյնպէս, որ ընկերութիւնը իր 12-րդ արտակարգ նիստում ընտրել է պրոֆեսորին պատուաւոր անդամ։

Այնուհետև խօսեցին՝ այգեգործական ընկ. կողմից՝ Սկլիրևին, գործակատարների փոխադարձ ընկ. կողմից՝ Պլախօտի, արբեցողութեան դէմ մաքառող Ընկ. կողմից՝ կինբժիշկ Բօզենբերգ-Շիլլօ, հայ գրական-գեղարուեստական ընկ. կողմից՝ երդ.-հաւատարմատարի օգնական Ռ. Աստուածատրեան, մուսուլմանական «Շուրայը-Իսլամ» կոչված ընկ. կողմից՝ բժ. Նարիման-բէկ Նարիմանօվ, բակտէրիօլօգիական լաբօրատորիայի կողմից՝ բժ. Կլօդնիցկի, ղալմուղների կողմից՝ բժ. Բադմաեվ (ղալմուղ), բորսայի կոմիտետի կողմից՝ Սկլեանին, գրագիտ. տարածող ընկ. կողմից՝ Պացուկեվիչ, սանիտարական բժիշկների կողմից՝ բժ. Իվանօվ, Մարինսկի և Վուչետիչի գիմնազիաների կողմից՝ բժ. Վուչետիչ։ Տեղական ռուս և մուսուլման մամուլի կողմից նոյնպէս ողջունեցին։

Ճառերից ամենահետաքրքրականը և բովանդակալիցը գործակատարների փոխադարձ ընկ. ներկայացուցիչ Պլախօտիի ճառն էր։ Նա իր ճառի մէջ ի միջի այլոց կանգ առաւ ռուս իրականութեան տխուր պայմանների վրա, որոնց հետևանքը հանդիսանում է ռուս գիտութեան համար մի շարք նրա փայլուն ներկայացուցիչների կորուստը, որոնցից մի քանիսը իրանց տաղանդի ամենափայլուն շրջանում հեռանում են գործից և աշխատելու հնարաւորութիւնից, իսկ միւս մասը գտնում է մի նոր հայրենիք և թէպէտ նրանք համաշխարհային գիտութեան համար կորած չեն, սակայն մայր երկիրը առանց նրանց մեծ կորուստ է ունենում։

Պլախօտիի տաք և ազդու ճառը ծածկվեց բուռն ծափահարութիւններով, որոնք մի քանի րոպէ չէին դադարում։

Աղմկալից ծափահարութիւնների տակ ամբիոն բարձրացաւ ինքը՝ պրոֆ. Մեչնիկօվը, որը, մի քանի խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնելով, սկսեց դասախօսել «Օրգանիզմի ինքնաթունաւորման մասին»*)։

Դասախօսութիւնը մատչելի էր և շատ լաւ տպաւորութիւն թողեց ունկնդիրների վրա։ Դասախօսութիւնից յետոյ Մեչնիկօվին և միւս պատուաւոր հիւրերին թէյով հիւրասիրեցին, որի ընթացքում նոյնպէս խօսակցութիւնը պտտվում էր զանազան հիւանդութիւնների շուրջը։

Մօտաւորապէս երեկոյեան ժամը 7-ին Մեչնիկօվը բժիշկների ուղեկցութեամբ դուրս եկաւ թեմական դպրոցից և դառնը խռնված ժողովրդի ծափահարութիւնների տակ՝ կառք նստելով հեռացաւ։

Ս. Ք. Ասլանեան

ՁԵՌՆԱՐՀԵՍՏԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 30 մայիսի

Այս ամսվայ ընթացքում տեղիս ծխական երկսեռ դպրոցների մանկավարժական կազմի նախաձեռնութեամբ կայացաւ երեք ծնողական բազմամարդ ժողով, ուր աւագ-ուսուցիչ Հ. Սմբատեանին ունկնդիրներին շատ մատչելի լեզուով դասախօսեց, 1) դպրոցական ու ընտանեկան կրթութեան 2) գիմնաստիկական մանկավարժութեան և 3) ձեռնարհեստի օգտակարութեան մասին։

Դասախօսը նորագոյն մանկավարժութեան մի շարք տուեալներով ապացուցեց ձեռնարհեստի խոշոր նշանակութիւնը երեխայի կրթութեան գործում, բերեց մի քանի հեղինակաւոր մանկավարժների կարծիքը այդ առարկայի օգտակարութեան մասին։

Եւրոպական շատ երկիրներում ձեռնարհեստը որպէս պարտադիր առարկայ վաղուց է ընդունվել տարրական համարեա բոլոր դպրոցներում և տուել է ուղղակի փառաւոր արդիւնք։

Ձեռնարհեստը փորձնական մանկավարժութեան հիմնաքարերիցն է և մեծ չափով նպաստում է երեխայի ուղեղի և ընդունակութիւնների կանոնաւոր զարգացմանը։ Այս նոր առարկայի էական նպատակը յայտնի մանկավարժ պրոֆ. Պարստը այսպէս է բնորոշում. «Երեխան շարունակ կարդալով՝ հեշտութեամբ դադարում է մտածելուց, մինչդեռ ամենահասարակ ձեռքի աշխատանքը լարում է նրա ուշադրութիւնը և ստիպում է նրան շարունակ մտածել։ Բացի դրանից ամեն ձեռքի աշխատանք կապված է ֆիզիքական շարժման հետ, որը անհրաժեշտ է երեխայի համար և ունի կարևոր նշանակութիւն նրա ֆիզիքական զարգացման և առողջութեան վերաբերմամբ» («Практическое воспитаніе» ст. 27).

Մեր ծխական դպրոցների ուսումնական ժամանակաւոր ծրագրում կայ այդ առարկան, բայց որքան մեզ յայտնի է, դեռ ևս չէ գործադրվել և մինչև այժմ մնացած տառէ համարվել։

Գործնական աշխատանքների բացակայութիւնը բացասական խոր ազդեցութիւն է թողել մեր աշակերտութեան մտաւոր և հոգեկան առաջադիմութեան վրա։

Ծնողական ժողովը, համոզվելով որ ձեռնարհեստը ոչ միայն դպրոցում, այլ և գործնական կեանքում անգնահատելի օգուտներն ունի, ցանկալի գտաւ, որ հէնց առաջիկայ ուս. տարում դպրոցում աւանդվի որևէ արհեստ։

Ժողովը իր միջից ընտրեց 10 հոգուց բաղկացած մի յանձնաժողով, որի վրա պարտականութիւն դրեց մի ամսվայ ընթացքում հասարակութեան զանազան խաւերում հանգանակել որոշ գումար, որը կազմի մի ֆոնդ՝ այդ նպատակը անմիջապէս իրականացնելու համար։

Ծնողական ժողովը շեշտեց մի քանի արհեստներ, թողնելով վերջնական ընտրութիւնը մանկավարժական խորհրդին։

Մեծ շանսեր կան, որ ժողովարարութիւնը լաւ արդիւնք ունենայ։

Դպրոցների հոգաբարձական և մանկավարժական կազմերի այդ քայլը արժանի է բուռն համակրանքի։

Մնում է, որ հասարակութիւնը իր չնչին նուիրատուութեամբ այդ գեղեցիկ գործը կայուն հիմքերի վրա դնի։

Մ. Ղ.

*) Մեչնիկօվի այս դասախօսութիւնը, որ կազմել է Խաչ. Ղամարեանցը, համարեա նոյնութեամբ ուղարկում եմ խմբագրութեանդ առանձին տպագրելու։ Ս. Ք. Ա.

*) Տես «Մշակ» № 113.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Մայիսի 26-ին Պետական Խորհրդում քննվում էր ի միջի այլ հարցերի նաև Սեւծովեան երկաթուղագծի հետախուզութիւնների և այդ հետախուզութիւնների համար նախագիծ կազմելու նպատակով գումար յատկացնելու հարցը։

Ավդակօվը ներկայացնում է հետևեալ բանաձևը, 34 անդամների ստորագրութեամբ.

«Ի նկատի առնելով, որ Սև-ծովեան երկաթուղագիծը անցկացնելու հանգամանքով՝ Վլադիկավկազից մինչև Թիֆլիս՝ Անդրկովկասը պատերազմական և ադմինիստրատիվ տեսակէտից ընկնում է չափազանց աննպաստ պայմանների մէջ, Պետական Խորհուրդը ցանկալի է համարում շուտափոյթ լուծումը լեռնուղու հարցի»։

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

◆ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկով ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանի անունով. «Գոհունակութեամբ ընդունում եմ կովկասեան քաղաքային ինքնավարութիւնների ներկայացուցիչների համագումարի պատուաւոր նախագահի կոչումը։ Խնդրում եմ ձեզ հաղորդել համագումարին իմ բարեմաղթութիւնները՝ արդիւնաւոր աշխատանք ցանկանալով յօգուտ Կովկասի։ Գեն.-ադիւտանտ կոմս Վօրօնցով-Դաշկով»։

◆ Յունիսի 5-ին ժողովրդական համալսարանի ընկերութիւնը, Բէլինսկիի մահվան հարիւրամեակի առիթով, Զուբալօվեան Ժողովրդական Տանը կազմակերպում է գրական ցերեկոյթ։

◆ Յունիսի 7-ին, Ժողովրդական Տանը մի խումբ լրագրողներ կազմակերպում են երեկոյթ ի յիշատակ հանգուցեալ Բէլինսկիի։

◆ Թիֆլիսի քաղ. անշարժ կայքերի գնահատման աշխատանքները աւարտվելու մօտ են։ Հաւանական է, որ նրանք վերջանան այս ամսի վերջերին, որից յետոյ աշխատանքները կարգի կը բերվեն և նրանց հետևանքների մասին մի ընդարձակ զեկուցում կը ներկայացվի քաղաքային դումային։

◆ Իշխանութեան կարգադրութեամբ արգելված է ձուկ որսալ Կուր գետում մինչև օգոստոսի 1-ը։

◆ Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան մէջ յունիսի 1-ից աշխատանքները տևում են մինչև ցերեկվայ ժամը 2-ը։

◆ Այս օրերս Թիֆլիս են գալու դարձեալ էկսկուրսանտների նոր խմբեր։

◆ Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը նշանակված է յունիսի 7-ին։

◆ Վրաց ազնուականութեան լիազօրների ընդհանուր ժողովում բանկի դիրեկտոր ընտրվեց իշխան Ս. Վախվախօվը։

◆ Բաթումում քաղաքագլուխ է ընտրվել իշխան Ալէքսանդր Շերվաշիձէն 17 ձայնով ընդդէմ 15-ի։

◆ Թիֆլիսում Միքայէլեան փող. № 63 տանը բնակվող Նիկողայոս Յովհաննիսեանը, 20 տարեկան, յունիսի 1-ի առաւօտեան անտրամադիր կերպով անյայտացաւ ծնողների մօտից, թողնելով մի գրութիւն, որի մէջ նա խնդրում է չորոնել իրան, որովհետև նա այլ ևս տուն չի վերադառնայ։ Երիտասարդը, ինչպէս ասում են, անաջող էկստերններից մէկն էր։ Պարզվում է, որ Յովհաննիսեանը անա մի քանի տարի աշխատում էր քննութիւն տալ և ստանալ հասունութեան վկայական, բայց այդ նրան չի աջողվել։ Մի քանի տարվայ ընթացքում նա երեք անգամ ենթարկվեց քննութեան իբրև էկստերն և երեք անգամ կտրվեց, որպիսի հանգամանքն էլ, ըստ երևոյթին, ներկայանում է պատճառ նրա անյայտանալու։ Մինչև օրս բոլոր որոնումները երևան չը հանեցին երիտասարդի որտեղ գտնվելու տեղը։

◆ Պետական Դումայի անդամ Գեգէչկօրին Քութայիսի նահանգական առեանը թոյլ չը տուեց զեկուցում կարդալ Դումայի գործունէութեան մասին։

◆ Երէկ, յունիսի 1-ին, Թիֆլիսի Միքայէլեան արհեստագիտական դպրոցի ընթացաւարտ սաները, թւով 34 հոգի, ուղեկցութեամբ գրականագէտ և նոյն դպրոցի ուսուցիչ Յով. Սօլօվեանի, նկարիչ Րօյիձէի և դպրոցի վարպետների մեկնեցին քաղաքից։ Նրանք նախ դիտելու են Րօստօվի, ապա Տագանրօգի և վերջն էլ Պետերբուրգի մետաղաձուլական գործարանները։

◆ Երէկ մեր խմբագրատուն մտաւ թիւրքահայ մի գաղթական՝ խնդրելով իր անելանելի դրութեանը մի ճար անել։ Գաղթականը, բիթլիսեցի Սեդրակ Բաղդասարեան Խաչխաչեան, ծանրաբեռնված իր ընտանիքով և ութն երեխաներով (մեծ որդին՝ աղջիկ՝ 17 տարեկան է, իսկ ամենից փոքրը՝ 4 տարեկան) 15 օր է, ինչ Թիֆլիս է հասել և մնում է Մէյդանի ս. Գէորգ եկեղեցու բակում, որտեղից, իր ասելով, եկեղեցու երէցփոխը եկեղեցու դռնապանի ձեռքով դուրս է ձգում իրանց՝ կանգ չառնելով նոյնիսկ ոստիկան կանչելու առաջ։ Ցիշեալ գաղթականը իր անել դրութիւնից դուրս գալու և իր ընտանիքին մի կերպ օրապահիկ հայթայթելու նպատակով դիմել է Վրաստանի և Իմերէթի թեմի առաջնորդական փոխանորդ Եփրեմ եպիսկոպոսին, բայց սա պատասխանել է, թէ իր պաշտօնի սահմաններից դուրս է գաղթականների վիճակով զբաղվելը։ Ծարահատ թիւրքահայը մի քանի անգամ դիմել է Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեանը, խնդրելով մի ճար անել իր դառն վիճակին, բայց ամեն անգամ էլ պատասխան է ստացել յիշեալ Ընկերութեան գրասենեակում ծառայողներից, թէ Ընկերութեան գործը չէ գաղթականների վիճակով զբաղվել։ Հարց է ծագում, թէ արդեօք ինչ բանի են յատկացվում այն բաւականաչափ գումարները, որոնք գտնվում են Կովկ. Հայոց Բարեգ. Ընկերութեան տրամադրութեան տակ՝ բացառապէս թիւրքահայ գաղթականներին իրանց երկիրը ճանապարհելու և նրանց կարիքին բաւարարութիւն տալու համար։

◆ Մայիսի վերջից արձակված են Թիֆլիսի Ժողովրդական Համալսարանի գրագիտական բոլոր դպրոցները, որոնց թւում և Հաւլաբարի հայերէն կիրակնօրեայ դպրոցը մինչև աշուն։

◆ Ժողովրդական Համալսարանի օգտին յայտարարված գրօսանքը մայիսի 25-ին, որ վատ եղանակի պատճառով յետաձգվեց, տեղի կունենայ ամսիս 12-ին «Սպորտ» այգում, փոխանակ Մուշտայիդի, որի տէրերը, տիրական Գորգիջանօվի անորժակը զբօսանքներից այնքան է լայնացել, որ 300 ր. է պահանջում մի զբօսանքի համար։

◆ Նոր-Նախիջևանից մեզ գրում են հետևեալը. «Եղանակի պատճառով Նոր-Նախիջևանի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան 50-ամեակի յօբելեանը յետաձգվեց մինչև յունիսի 11-ը։ Նախ կատարվելու է հանգուցեալ Վեհափառի հոգեհանգիստը։ Ճիշդ 6 ամիս կը լինի մահվան օրից։ Բառասունքը այստեղ հոգևորականները «մատաղն» կատարելու։ Ստացված են հեռագիրներ, ուղերձներ, որ և կը կարդացվեն միայն հանդէսի օրը, որ կատարվելու է Նոր-Նախիջևանում։ Ներկայ է լինելու վիճակիս առաջնորդը»։

◆ Ղզըլչախչախից մեզ գրում են հետևեալը. «Մայիսի 27-ին մեր դպրոցում տեղի ունեցաւ մի հետաքրքրական ցուցահանդէս։ Ձմեռվայ ընթացքում մեր ջուլհականոցում պատրաստվել էին բազմատեսակ իրեր, որոնք և կազմեցին նիւթ ցուցահանդէսի համար։ Ցուցահանդէսում դրված գործուածքները ծախվեցին ցանկացողներին։ Շատ կարճ միջոցում սպառվեց ապրանք 91 ր. 60 կոպէկի արժողութեամբ։ Չը ծախված մնացին մօտ 60 րուբլու գործուածքներ, որոնք կուղարկվեն Կարս՝ վաճառահանելու նպատակով։ Ժողովուրդը շատ գոհ է գործուածքներից և այն հանգամանքներից, որ աղջիկները կարճ միջոցում սովորեցին պատրաստել տան գործածութեան համար պիտանի անյայն իրեր։ Վարժուհին՝ Հեղինէ Յովհաննիսեան՝ հրաւիրված է Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկ. արհեստանոցից։ Ղզըլչախչախում այս գործը կազմակերպված է կովկասեան ուսումնական շրջանի միջոցներով աւագ-ուսուցիչ Գ. Տէր-Գրիգորեանի ընդհանուր հսկողութեամբ։ Ցանկութիւն կայ գործը շարունակել աշնանը և ձմեռը»։

◆ Բաթումից մեզ գրում են. «Բաթումի հասարակութիւնը, մասնաւորապէս հայ հասարակութիւնը, ամբողջ չորս տարի իր խօսակցութեան միակ առարկան էր շինել (իսկ որոշ շրջանի մարդկանց համար նոյնիսկ հոգս էր պատճառել և կօշմարի նման ցցվել էր նրանց խղճի վրա ու վիշտ պատճառել) Գ. Դանիէլեանի քստմնելի սպանութիւնը։ Այսօր, ահա այդ մեծաղմուկ գործի կրկին քննութիւնն էր, որ կատարել տուեց հասարակութիւնը Յ. Միքայէլեանի եռանդուն ջանքերով և որի հերոսները, որոնք մինչև այսօր ազատ-համարձակ զուարճանում էին, բանտարկվեցին։ Սպանութեան մէջ մեղադրվում են իր կին Արաքսիան և քրոջ որդի Համբարձում Բալասանեանը»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունիսի 1-ին Օրթաճալայի «Մօն-Պլէզիր» այգում քէֆ էին անում Թիֆլիսի ոստիկանապետի թիկնապահ լեզգի Մամէդ Ղուրբանօվը, բանկի դռնապան Բէրսօ-Ջան Բաչալօվը և սրա եղբայր Իսա-Ջանը։ Երբ քէֆ անողների գլուխները տաքացան, ինչ-որ պատճառից վէճ սկսեց նրանց միջև, որի ժամանակ Բէրսօն իր ատրճանակից երկու անգամ կրակելով Մամէդ Ղուրբանօվի վրա, վիրաւորեց նրան ծանր կերպով փորից. վերջինս չորած՝ իր մօտ գտնված ատրճանակից 10 անգամ կրակեց Բէրսօյի վրա և սպանեց նրան տեղնուտեղը։ Վիրաւորված Ղուրբանօվը պառկած է հիւանդանոցում։

◆ Յունիսի 1-ին, առ. ժամը $9^1/_2$-ին, Միքայէլեան փողոցում № 165 տանը ապրող Աննա Կօրունեան, իրան կեանքից զրկելու նպատակով, խմեց սուլէմա։ Նա թողել է մի նամակ այսպիսի բովանդակութեան. «Սիրելի Կօլիա, մեռնում եմ քեզ համար»։ Թունաւորվածի կեանքը վտանգի մէջ է։

◆ Յունիսի 1-ին Անտօնիևսկայա փողոցում քաղաքապահ ոստիկանը գտաւ մի ամսական աղայ նորածնի։

◆ Յունիսի 1-ին Մարիա Սօլօնիցկայան արբած ժամանակ իրան նետեց Կուր գետը խեղդվելու նպատակով, բայց լուղորդ Վասիլ Սամօդուրօվը իր ժամանակին վրա հասաւ և ազատեց նրան։ Ինքնասպանութեան փորձի դրդապատճառները պարզված չեն։

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳՐԱԿԱՆ.. ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գորի, 28 մայիսի

«Մշակի» № 82-ում [illegible]

[illegible] կանների վերաբերութեամբ, որոնց պատժին Մ. Մարութեանցը, եթէ հաւատամ նրա անկեղծութեանը, օրէ-ցօր սպասում է: Այսպէս ենթադրելու իրաւունք ունեմ, որովհետև Մ. Մարութեանցը վայրացած գրում է «Մշակի» № 59-ի մէջ. «Այս երեք տարում տասնեակ գանգատներ են գնացել վրճ. կոնսիստորիա և ամենքն էլ մնացել են անհետևանք…, իսկ երբ դանակը ոսկորին հասաւ, արդէն իրանք քահանաներն են դուրս գալիս իրար դէմ և լրագրի միջոցով յայտնում իրանց՝ քահանաների անվայել վարմունքները, ինչպէս այդ արեց Վարշամեանց քահանան լոյս աշխարհ դուրս բերելով իր ընկեր տէր-Մկրտչի զզուելի վարմունքը»: Յետոյ մի առանձին եղանակով ձայն բարձրացնելով՝ հարցնում է. «Հիմա էլ կը լռեն վրճ. կոնսիստորիան և ժամանակաւոր Թեմական կառավարիչը»: Մ. Մարութեանցը՝ քննական գործերի հետևանքին չը սպասելով և կարծես զգալով, որ իր գաղտնապէս հովանաւորած անձանց, իսկ լրագրութեամբ իբր նրանց «զզուելի վարմունքի» դէմ հրապարակ դուրս գալով, չը կամեցաւ սպասել քննված գործերի հետևանքին և ամսիս 12-ին, իր ասելով «Մշակի» № 82-ի մէջ, «մի ծխական հոգաբարձուի (որ ինքն է), երկու երէցփոխների և մի պատուաւոր քաղաքացու հետ գնացին Էջմիածին տեղակալի մօտ՝ Գորու հայ հասարակութեան անելանելի դրութիւնը նկարագրելու», և, ինչպէս երևում է, տեղեկացել է (ուրիշն ինքը չէ՞ ներկայացել), որ տեղակալը գնացած մարդկանց (իբրև հասարակութեան յանձնարարութեամբ) սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տալուց յետոյ խոստացել է շուտով ուղարկել Գորի մի անաչառ քննիչ»:

Ես սրա դէմ ոչինչ չունեմ. և եթէ ուղիղ է, ուրախ եմ, միանգամայն վերջ կը դրվի այն անկարգութեանց, որոնց հեղինակները իրանց ըմբոստութեամբ, անհնազանդութեամբ, պարտազանցութեամբ և գայթակղեկցուցիչ վարմունքով ուղղակի զզուելի տիպեր են հանդիսանում, որոնց՝ պատժի ենթարկելու համար Մ. Մարութեանը քանիցս խրախուսել է ինձ՝ իբրև գործակալի, հակառակ դէպքում մեղադրելով ինձ թուլութեան մէջ:

Մ. Մարութեանցը մի առանձին ներշնչմամբ և յուզմունքով գրում է. «Հայ հասարակութիւնը շատ վրդովվեց քննիչի այսպիսի անտակտ վարմունքից», որի պատճառով մի հոգաբարձու, երկու երէցփոխներ և մի «պատուաւոր քաղաքացի» ստիպված են եղել գնալու Էջմիածին, ամենապատիւ տէր տեղակալին ներկայանալու՝ «հասարակութեան» ցաւերը պատմելու համար: Հայր քննիչը որքան «անտակտ վարմունք» ունեցաւ, այդ իր գիտենալու գործն է. միայն մի հարց տալով Մ. Մարութեանցին՝ կը ցանկանայի իմանալ, թէ ո՞ր հոգաբարձութիւնը կամ ո՞ր հասարակութիւնը լիազօրութիւն տուեց Էջմիածին գնացող նոյնեցի հոգաբարձու Մեսրոպ Մարութեանցին, երէցփոխներ Սրգար Բաբալեանցին և Գաբրիէլ Արշակունուն ու «պատուաւոր քաղաքացի» Արտէմ Զարոյեանցին: Այսքան ինձ յայտնի է, որ արդարև Գորու հայ հասարակութիւնը շատ է վայրացած ինքնակոչ պարոնների վարմունքից, որ ոչ ոք նրանց չը լիազօրած՝ հասարակութեան անունն են կոտրում և մի քանի մատրաքազների պատճառով խեղճ հասարակութիւնն է տուժում բարոյապէս:

Դիցուք թէ Ս. Բաբալեանցը պատճառ ունէր Էջմիածին գնալու, որովհետև հայր քննիչը նրա եկեղեցական հաշուեմատեանը քննութեան ենթարկելով՝ հաշիւների մէջ պակասութիւններ գտաւ… Իսկ դուք, Մ. Մարութեանց, ինչ գործ ունէիք Էջմիածնում իբրև հոգաբարձու ներկայանալու համար. չէ՞ որ դուք Ս. Բաբալեանցի, իբրև երէցփոխի, պարտազանցութիւններն և հոգևոր իշխանութեան դէմ ունեցած անհնազանդութիւնը ի նկատի ունենալով՝ հրապարակով և ձեր ընկեր հոգաբարձուների ներկայութեամբ Էջմիածին գնալուց մի քանի շաբաթ առաջ ինձ ասել էք, թէ պատժի պէտք է ենթարկել նրան. իսկ այժմ ինչպէս է, որ, միաբանված Էջմիածին վաչեցիք… Ինչ վերաբերում է Արտէմ Զարոյեանցին, այդ լերկ «պատուաւոր քաղաքացուն», դա մի համեստ վաճառական էր, որի անցեալը յայտնի է Թիֆլիսի մի քանի վաճառականներին և թէ Գորու ամբողջ հասարակութեանը…: Իսկ գալով Գաբրիէլ Արշակունուն, դա մի քանի ամսվայ երէցփոխ է և խեղճ մարդ է. յիշեալ գեղեցիկ կազմին միացած է խաթեր համար. «Ինձ տարան Էջմիածին՝ ցոյց տալու և աղօթելու համար»—ասում է Գ. Արշակունին: Գտնելով Էջմիածին գնացող ուխտաւորներին՝ կը ցանկամ. Աստուած ուխտներդ ընդունելի արասցէ:

Ինչ վերաբերում է ըստ Մ. Մարութեանի կառավարութեան «խճճված գործերին», յայտնում եմ, որ անցեալ 1910 թ. սեպտեմբերին տեղս ժամանած առաջնորդ թեմերի վերաքննիչ՝ սինոդի անդամ Մատթէոս վարդապետը ամեն բանի վերահասու լինելով՝ հոգևոր կառավարութեան մէջ իր գոհունակութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց հոգևոր կառավարութեան կազմին, որը մի ժամանակ, էլի բամբասանքների միջոցով և մի կեղծ խնդրագրով երջանկայիշատակ Մատթէոս Բ.-ի անունով մեղադրըվում էր զեղծումներ գործելու մէջ, մինչդեռ կեղծ խնդրի հեղինակներն ընկան թակարդի մէջ, որովհետև խնդրի տակ ստորագրողներից շատերը 20—30 տարի առաջ հողի տակ պառկած ննջեցեալներ էին, իսկ մնացածների մեծամասնութիւնը անգրագէտ անձինք, որոնց փոխարէն ստորագրել էին ուրիշները ժամանակակից փարիսեցիների առաջնորդութեամբ. այս բոլորը ապացուցված է և հետևանքին սպասում ենք: Նոյնանման երևոյթները անկիւններում կրկնվել են և այս տարի, որին զոհ են գնացել միամիտ մարդիկ, որոնք իրանց արդար արտասուքն և զայրոյթն են արտայայտում: Այս բոլորին ի միջի այլոց վերահաս եղաւ Թեմական իշխանութիւնից ուղարկված քննիչը, որի քննութիւնը, ըստ Մ. Մարութեանի, «միակողմանի և անարդար է»: Առ այժմ այսքան:

Գործակալ՝ Յակովբ ք. Խուցեանց

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Պարիզում երևան են եկել նոր «Ազէֆներ»: Նախատեսվում են հետաքրքրական մերկացումներ:

— Մուշից հաղորդում են հայերի բազմաթիւ սպանութիւնների մասին: Հայոց պատրիարքական տեղապահը յուսահատ խնդրում է Բ. Դրանը օգնել դժբաղդներին: Թիւրքաց մամուլը լռութեամբ լռում է: Հայկական երկու լրագիրներ, որոնք նկարագրել էին քիւրդերի վերջին գազանութիւնները, փակվեցին:

— Կ. Պոլսում մամուլը յուզված է աւստրիական միջամտութիւնից, կշտամբելով նրանց, ինչպէս առաջ ռուսներին, ալբանական ապստամբութիւնը պատրաստելու մէջ:

— Գերմանական ղեկավար շրջաններում չափազանց դժգոհ են կոմս Էրենտալից, գտնելով, որ նա Գերմանիային մղում է արկածների, ի չարը գործ դնելով նրա բարեկամութիւնը, և իր երկդիմի քաղաքականութեամբ սպառնում է խաղաղութեան:

— Ներկայումս վարվում են աւստրո-ռուսական բանակցութիւններ՝ ալբանացիներին ջարդից ազատելու համար:

— Ցետինիէից հեռագրում են, որ՝ լուրերի համաձայն՝ 6 իտալական պատերազմական նաւեր հասել են Դուրացցոյի ջրերը:

— Մայիսի 27-ին, երեկոյեան, Սկիւտարում, փողոցի մէջ կրակաւորվեցին ռուսաց և յունաց հիւպատոսները: Թիւրք ոստիկանները զինուորների հետ վիրաւորեցին նրանց գործիքով: Ով լինելը պարզվելուց յետոյ, նրանց բաց թողին: Բոլոր եւրոպական հիւպատոսները հաւաքական բողոք ներկայացրին Ցուրդուէթ փաշային:

— Ալէսիօյի մօտերը՝ Ալբանիայում՝ ամեն օր կատաղի կռիւներ են տեղի ունենում միրդիտների և Թիւրք զօրքերի միջև: Սկիւտար են տարված բազմաթիւ վիրաւորներ: Թիւրք զինուորները, զայրացած՝ միրդիտների ապստամբութիւնից, սոսկալի գազանութիւններ են գործում նրանց ընտանիքների հետ, հանգիստ չը թողնելով նաև քրիստոնեաներին:

— Թիւրքերի դէմ կռւող միրդիտները իրանց բոլոր ռազմամթերքները ստանում են Իտալիայից:

— Թիւրքական աղբիւրներից հերքվում է Ալէսիօն միրդիտներից գրաւվելու լուրը: Միրդիտները պաշտպանում են իրանց լեռները:

— Ուտարազգիների ասելով, փետրվարից Մանջուրիա են փոխադրված 128,000 հրացաններ՝ չինական ոստիկանութեան համար:

— Խունխուզների գործողութիւնները ռուսների դէմ վերջին ժամանակներս դարձել են սպառնական:

— Ռուս լաւատեղեակ անձանց տեղեկութիւնների համաձայն, զինուորական գործի դրութիւնը և ռուս զօրքերի կացութիւնը Հեռաւոր Արևելքում ներկայումս այնպիսի են, որ այն հարցին, թէ երբ է մեզ շահաւէտ պատերազմել—այժմ թէ՞ երեք տարի յետոյ—կարելի է միայն մի պատասխան տալ. այժմ:

— Հերքվում է այն լուրը, թէ ռուսաց զինուորական մինիստր Սուխօմլինօվը անակնկալ հերպով յետ կանչվեց Պետերբուրգ Հեռաւոր-Արևելքից: Նրա վերադարձի ժամանակը որոշված է եղել առաջուց:

— Մայրաքաղաքի լրագիրները լիքն հետաքրքրական յօդուածներով տաղանդաւոր քննադատ Բէլինսկիի և տաղանդաւոր դրամատուրգ Օստրովսկիի մասին՝ առաջինի մահվան 100-ամեակի, երկրորդի մահվան 25-ամեակի առիթով:

— Մոսկվայում սրտի հիւանդութիւնից յանկարծամահ եղաւ գնչուական յայտնի երգչուհի Վարվարա Պանինան:

— Քիշինէվում նահանգապետն արգելեց «սպիտակ ծաղկի» տօնը: Բողոք ուղարկվեց Պետերբուրգ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

1 յունիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Համաձայն Վլադիմիր և Միտրօֆան Պուրիշկէվիչների բողոքի, սենատի առաջին դեպարտամենտը բեկեց Բեսարաբիայի նահանգի ազնուականական ընտրութիւնները:

Նշանակվում են փոխ-ծովակալ Բօստրէմը՝ Սև ծովի ծովային ուժերի հրամանատար, Սարանովսկին՝ Սեվաստոպոլի նաւատորմի գլխաւոր հրամանատար, Ֆօն-Էսսէնը՝ Բալտիկ ծովի ծովային ուժերի հրամանատար:

ԼՕՁ: Զորս զինված մարդիկ ներս խուժեցին Վայլավ Բրէզլինիի բնակարանը և ատրճանակների գնդակներով մահացու վիրաւորեցին Բրէզլինին, սպանեցին 6 տարեկան աղային և ծանր վիրաւորեցին 2 երեխաներին:

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ: Գալաց եկաւ ռուսաց զինուորական մի մասնաժողով այն տեղը որոշելու համար, ուր կանգնեցվելու է Սուվորովի արձանը:

ՍՏՕԿՀՕԼՄ: Միջազգային կոնգրէսին որոշվեց երկաթուղով Ստօկհօլմից Պետերբուրգ գնալը կարճել 12 ժամով:

ՊՕԼՏԱՎԱ: Կատարվեց հոգեհանգիստ Օստրովսկիի յիշատակին: Տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ներկայացում ի յիշատակ նրա:

ԳԱՏՉԻՆՕ: «Պարսէվալ» աէրօստատը մարդկանց հետ թռաւ Պետերբուրգ և վերադարձաւ, մնալով օդում 3 ժամ և հասնելով 500 մետր բարձրութեան:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթեւեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.: **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 3 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ. 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.: **Խառն գնացքը**՝ IV կարգի վագոններով բստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **պօստաւոր** № $^{74}/_{75}$՝ 1 ժ. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրապոլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (աշանից Երևան մտնելու): Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղևորվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ՝ և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան. 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ: **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ **գնացքը**՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրապոլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և այանից դէնը այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ **արագ**. № 1 **գնացքը**՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլովօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ: **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլովօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում՝ 12 ժ. 35 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 5 **գնացքը** 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 9 ժ. 27 ր. երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով բստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գորի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժօմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.: **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 3ժ. ցերեկ., Գորի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.: **Պօստաւոր** № 3 **գնացքը**՝ 9 ժ. 52 ր. առ.: **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.: **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստաւոր** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.: **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան: **Պօստաւոր** № 4 **գնացքը**՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. **Խառն գնացքը** IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար** № $^{9}/_{10}$ **գնացքը**՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.: **Մարդատար** № $^{7}/_{8}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագոնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Ռօստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒՇԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՀԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒՐԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏՒՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզանու. հ.:
Ա. Մ. ՓԱՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐԳԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐԳԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Դեղատոմսը ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—53

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների:
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւօտեան ժամը 12-1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը:
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը:
Կուկիա, Սիմոնովսկայա փողոց, № 16.
Տելեֆոն № 40.
(Ե.ու.կ.) 220. 100—32

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
ՄԵԿՆԵՑ ԿԻՍԼՈՎՕԴՍԿ
(Հ.ու.կ.) 1134. 100

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
ՄԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ
ՈՒՐԱՐՏՈՒ
կամ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐՆԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒ[Ն]
Արձանագրական մշգրիտ պատմութի[ւն]
Ունի 224 էջ, մի քարտէզ՝ բոլորովին [...] աշխատութեամբ, մի մեծադիր պատ[...] մարմինքն անջատ, 30-ի չափ արժէքա[...] և նուրբ պատկերներ, սեպագիրներու [...] բուրեանը, գաղափարանշանները և [...] նշանները և այլն:
Գինն է 1 րուբլի
Մեծաքանակ և կանխիկ եղած ապսպրա[...] ներին բաւարար զեղջ:
Դիմել Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» [...] խանութ: Ատաբազար այս հասցէով.
Kévork-Mesrob, Ada-bazar. Turquie d'As[ie].
(օ.մ.) 612. 3—

ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԱՍՏՂԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՅՑԻ ԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ
5 տիրաժ, խաղաքանչ. մէջ գլխաւոր գումարը
ՄԷԿ ՄԻԼԻՕՆ
Մօտակայ տիրաժը $^{7}/_{20}$ յուլիսի:
Բոլոր տիրաժների արժէքը 16 րուբ.
Մասնավճ. պատուէր տալուց 6 ր., սկզ. և նոյ. 5ր.
Փողը կարելի է ուղ. և առա. պօստ. մարկաներով:
Տիրաժի թղթերը ուղարկվում են ձրի:
ԲԱՆԿ ԲԵՐՆԱՐ ԵՒ ԸՆԿ., ՊԱՐԻԶ
30, Սեբաստոպոլսկի բուլվար, 30.
Գրել և հասցէագրել կարելի է ռուսերէն:
(B. 36380) 383. 18—11

Լոյս տեսաւ
Պրօֆ. Վ. Շիմկեվիչի
„ՀԱՅՐԵՐ ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐ"
կենդանաբանական պատկեր[ներ]
հեղինակի թարգմանչին ուղղած նամակ[ով]
պատկերով և նկարներով:
Գինն է 50 կոպ.:
Թարգմ. Վահ. Մամիկոնեան
(օ. մ.) 590. 3—

Լոյս տեսաւ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
նկարներով: Ցղամարդի և կնոջ ծածուկ հիւանդութի[ւն]ները, վարակվելուց ազատ մնալու կանոնները և [...] Բազմաթիւ խորհուրդներ եւ ռէցէպտներ: Ան[...] ժեշտ գիրք բոլոր չափահասների համար, մանաւ[անդ] գաւառներում, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկ[ներ]: Գինն է 50 կօպ.: Ճանապարհածախսով 65 կօպ.: Կ[...] մեզ մեղցցին. Փէլտչէր Ա. ՆՍԱՅԵԱՆ: Ծախվում է Թ[իֆ]լիսում «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրա[խա]նութներում և հեղինակի մօտ: Նաև ծախվում է «Մ[...] սունակ և նրա բժշկութիւնը», նկարներով, խորհ[րդ]ներով և ռէցէպտներով: Գինը 20 կօպ., ճանապարհ[...] ծախս 15 կ.: Պահանջի մեծութեան պատճառով [...] ովկ կամ նալօժով չէ ուղարկվում: Առաջուց ուղ[ար]կել պօստի մարկաներ: Հասցէն՝ Թիֆլիս, Семенова[я] № 9. Գումարով պահանջողները զեղջի մասին թող գ[րեն] առանձին:
(Ե.ու.կ.) 352. 50—22

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ՈՒՂԻՂ «ԴԻՄԱՑԿՈՒՆ ԺԱՄԱՑՈՅ[Ց]»

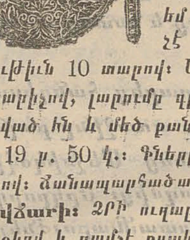

Ուրիշ էժան ժամացոյցների խառնից մի՛ ընկնէք:
Լաւ ժամացոյցը միշտ իր արժէքն ունի:
ՊԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ:
Ժամացոյց «Խրօնոմետր» սիստ.: 200 ր. արժեցող ոսկէ ժամացոյցի փոխարէն՝ առաջարկ[ում] եմ 5 ր. 25 կ.-ով «Խրօնոմետր» սիստ. ժամաց., որը իր ֆասօնով և գեղեցկութեամբ [...] չէ մնում ոսկի ժամաց., իսկ նրա մեխանիզմի և մետաղի լաւ յատկութեան համար երաշ[խա]ւորութիւն 10 տարով: Այդ ժամաց. շվեյցարական եւսկական նոր ոսկուց է՝ տղամարդու կամ կանանց—3 [...] կափարիչով, լարումը գլխի կողմից 40 ժամը մի անգամ, 15 քարի վրա: Ցափակ, համաձայն նկարի. շատ [...] րածված են և մեծ քանակութեամբ ծախվում են ամբողջ Եւրոպայում: Գինը 5 ր. 25 կ., 2 հատը՝ 10 ր., 4 [հա]տը՝ 19 ր. 50 կ.: Գները նշանակված են էժան, որպէսզի ամենքին հնարաւորութիւն տրվի օգտվելու այս ժամ[ա]ցոյցով: Ճանապարհածախս 40 կ. (Սիբիր 75 կ.): Պատուէրները ուղարկվում են վերադիր վճարով, **առանց կ**[անխիկ] **խավճարի**: ՁՐԻ ուղարկվում է ամեն մի ժամաց. հետ պայիկեան գեղեցիկ նիկկեղ շղթայ եւսկական նոր ոսկ[ուց] բրելօկով և դանակ քսակով ժամացոյցի համար: Ժամաց. ուղարկվում է մինչև բոլէն սուուգված, 6 տարվայ [...] խաւորութեամբ: Առանց ռիսկի. եթէ ապրանքը չը հաւանէք, փողը յետ ենք վերադարձնում:
Դիմել. Т-во „АККУРАТНОСТЬ", Варшава, Отд. 156.
Հասցէն խնդրում ենք կարճել և ամուր կպցնել ծրարի կամ բաց նամակի վրա:
(հ.) (B. 42775) 535. 3—1

Հայոց լեզուի նոր դասագիրք
ԳԻՐ ԵՒ ԿԵԱՆՔ
Հայոց ծխական դպրոցների բարձր դասարանների, Թեմական դպրոցների ստորին դա[սա]րանների և պետական միջնակարգ դպրոցների համար:
Կազմեցին
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ և ՆԱՐ-ԴՈՍ
էջ 624. Գինն է 1 ր. 25 կ.:
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» և «Գիր» գրախանութներին:
(Հ.ու.կ.հ.) 597. 5—4

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱ[ՅԻ]
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՈՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է գիրքեր եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, սանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն:
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբագրէն և լեհականների բարբառներ[...]:
Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրիտ և չափաւոր գներով: Ընդունվում են նաև շտապափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով:
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնուհ յանձնել:
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆ[Տ] ԳՆԵՐՈՎ:
Տելեֆոն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.